

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

GRIGORE CHIPER, SOLICITÂND O COMANDĂ DE STAT

„(...) Republica Moldova este un stat mic și nu poate lăsa dezvoltarea literaturii pe seama pieței libere: au prioritate doar cărțile care se vând.

(...) Statul mai poate ajuta autorii și editorii în probleme de promovare a cărții. Nu este adevărat că literatura basarabeană nu se citește. S-a văzut că atunci când publicarea cărții este însoțită de un amplu proces de publicitate, chiar și cartea de poezie se vinde, în câteva luni dispare de pe teighea.” (p.3)

ION POP, ÎN CĂUTAREA ORDINII DE ZI

„(...) E sigur, în orice caz, că în dreapta râului, cuvântul *cultură* nu e la mare preț, zecile de canale de televiziune nu găsesc decât spații insignifiante pentru a prezenta evenimente și personalități din lumea spiritului, preferând zisa „cultură a divertismentului”, într-o „societate a spectacolului” generalizat, neglijent nivelatoare, cu producții când mai bune, când foarte rele, de gust îndoielnic, adesea la limita trivialității (...)” (p.7)

IN MEMORIAM ALEXANDRU VLAD

Em.Ga.Pe: „[Alexandru Vlad] a fost de-o vitalitate debordantă (niciodată însă strâmtorându-i pe alții!), de unde și generozitatea scrisului său.” (p.14)

ARCHIVARIUS

RĂZBUNAREA LUI IOVIȚA DE NICOLAE POPA

„(...) Cuvântul ca cinematograf. Între semnificație și semnificant, între noțiune și obiectul noțiunii, prozatorul Vlad Ioviță poate fi citit cumva și în format 3D.

(...) Proza și cinematografia lui Vlad Ioviță e precum cerul de sus și cerul din oglinda apei. Uneori nici nu pricepi

unde arată norii mai adevărați: pe cer sau în apă. E felul său de a ne prezenta lumea văzută din mai multe perspective.

(...) Înclin să cred că Vlad Ioviță acum începe, încet-încet, a se răzbuna. După ce s-a umilit până la dispariție fizică (anul 1983) pentru

a lăsa în literatură și cinematografie opere ce abia urmează a fi evaluate la justa lor valoare, acum descoperim că e singurul care își are arhiva, aproape completă, depusă la un muzeu, și chiar la un muzeu care se simte onorat.”

18
>

POEZIE

de GHENADIE NICU

„CE ERAM EU ACOLO LA O ADICĂ?”, „TE CHEMASEM ATUNCI LA ANTIPOZI” ȘI ALTE POEME

„(...) deocamdată noi lunecăm fericiți în buzunare/ de după reverul dat cu sineală/ răsare mînuța infantei/ în pliuri se aude gramofonul (...)”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO

O NOUĂ COROANĂ DE... TABLETE DE LA EUGEN LUNGU: „CAROL SCROB”, „OMUL ÎNTRE TEXT ȘI CLIȘEU”, „FANTASTICUL ORAȘ VENEȚIA”, „BĂTRÂNII”, „NINGE!”, „CREATIVE WRITING” (P.6).

CRONICI LITERARE

SEMNAȚE DE RĂZVAN VONCU (P.5), MARIA PILCHIN (P.11), MIRCEA V. CIOBANU (P.20), ION CIOCANU (P.21).

LITERATURA UNIVERSALĂ

FRAGMENT DIN ROMANUL „APOSTOLOV”
ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER, CHIȘINĂU.
AUTOR: SIBYLLE LEWITSCHAROFF.
TRADUCERE DIN GERMANĂ: ALEXANDRU AL. ȘAGHINEAN (P.24).

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

ANUL 2 | NUMĂRUL 1 | IANUARIE | 2016

ARCHIVARIUS
NICOLAE POPA. "RĂZBUNAREA LUI VLAD IOVIȚĂ"

**18 IOVIȚĂ, SCRITORUL DE CARE ȘTIU TOȚI,
DAR PE CARE NU-L CUNOAȘTE NIMENI**

EDITORIAL
de GRIGORE CHIPER

**03 COMANDA
DE STAT**

MIRADOR
de ION POP

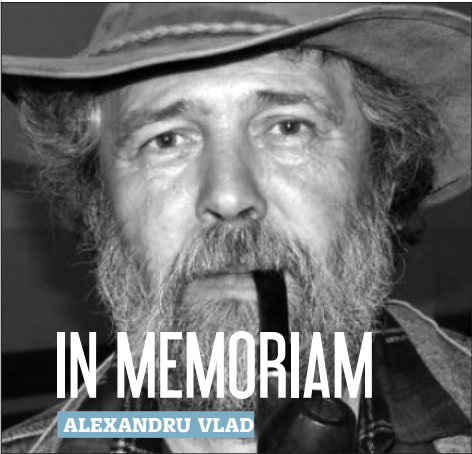
**07 ÎN CĂUTAREA
ORDINII DE ZI**

**04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4**
„PASTEL DE IARNĂ”
DE TEO CHIRIAC

**05 BASARABIA
LITERARĂ**
„POEȚI DIN CHIȘINĂUL DE AZI:
MARIA PILCHIN”
DE RĂZVAN VONCU

06 IN SFUMATO
„RĂZLEȚE”
DE EUGEN LUNGU

08 PROZĂ
„MLAȘTINA”
DE MIHAIL GH. CIBOTARU

IN MEMORIAM
ALEXANDRU VLAD
**14 „VIAȚĂ MAI
MULTĂ” PENTRU
„OMUL DE LA
FEREASTRĂ”**
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

**11 CRONICĂ
LITERARĂ**
„AURA MARU ȘI POEZIA
LUI HOMO VIATOR”
DE MARIA PILCHIN

12 POEZIE
„GĂURI NEGRE
NORI DE PLUS”
DE GHENADIE NICU

15 PROZĂ
„PĂPUȘA”
DE LUCREȚIA BĂRLĂDEANU

**16 ROZA
VÂNTURILOR**
„JURNAL DE ITALIA” (III)
DE LEO BUTNARU

**20 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE**
ÎNTRE „CANTAFABULE”
ȘI „OFRANDĂ MUZICII”
DE MIRCEA V. CIOBANU

21 BREVIAR
„CULMEA CURIOSITĂȚII,
APROAPE (NE)SATISFĂCUTĂ”
DE ION CIOCANU

22 EVOCĂRI
„ÎN UMBRA LUI VASILE VASILACHE”
DE VLAD ZBÂRCIOG

**24 AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**
„APOSTOLOV”
DE SIBYLLE LEWITSCHAROFF

Revista Literară

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2012, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la
Ministerul Justiției al Republicii Moldova
în data de 03 martie 2015
Numărul de înregistrare: 05383

Format A3. Tipar: offset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul
Ministerului Afacerilor Externe al României –
Departamentul Politici pentru Relația cu Românii
de Pretutindeni – www.dprp.gov.ro.
Textele publicate în Revista literară
nu reprezintă poziția oficială a DPRP.

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației Revista literară nu pot fi reproduse și nici
distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi redactate și paginate în Word, Pages
sau alt editor de texte compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

9 772345 177006 >

EDITORIAL

de GRIGORE CHIPER

DAN EUGEN
RAȚIU
DESPRE
ROLUL
STATULUI
ÎN FINANȚAREA
CULTURII
ȘI ARTELOR:

„Înainte de anii 1980, ideea că există o responsabilitate publică față de cultură și arte era foarte puțin contestată, cel puțin în spațiul european. Ca urmare, diferite strategii de sprijinire publică a culturii, artelor și artiștilor au fost puse în practică de către statul bunăstării, Welfare State sau l'État Providence.

Anii 1990 au adus schimbări majore în filosofia politicii culturale și legitimarea sau justificarea sprijinului public pentru cultură și arte în direcția unor discursuri și modele neolibera-
le, care au înlocuit perspectiva „bunăstării” și logica guvernării cu perspectiva „dezvoltării” și logica guvernanței. Este vorba, pe de o parte, de reducerea rolului statului în sectorul cultural și în finanțarea acestuia, în favoarea sectorului privat, iar pe de altă parte, de o orientare pragmatică a politicii culturale dirijată de principiile eficienței și eficacității, care condiționează sprijinul pentru activitățile culturale și artistice de beneficiile („externalități pozitive”) pe care acestea le-ar putea oferi, cele economice devenind chiar prioritare față de cele sociale...
Studii recente ajung la concluzia că, în mare, prognozele optimiste asupra beneficiilor liberalizării în sectorul cultural nu s-au împlinit (...).

Se argumentează, de asemenea, că abordarea și evaluarea culturii și a politicii culturale în termeni economici cantitativi încurajează producția culturală dominantă și cea comercială, descurajând formele inovative ale producției culturale – artele marginale, artiștii emergenți – și critica socială (...).”

(Dan Eugen Rațiu,
Politica culturală și artele:
local, național, global,
Editura Casa Cărții de Știință,
Cluj-Napoca, 2011)

COMANDA DE STAT

LA NOI S-A FĂCUT FOARTE PUȚIN PENTRU ATRAGEREA CITITORILOR, DIMPOTRIVĂ, AU DISPĂRUT ȘI CEI PE CARE I-AM AVUT. ÎNTR-O SOCIETATE AGITATĂ ȘI NEAȘEZATĂ, CITITUL ESTE DEPARTE DE A FI O NECESITATE SAU O PLĂCERE. SRIITORUL SE RACORDEAZĂ DOAR LA UN CITITOR VIRTUAL.

Literatura și autorii de literatură traversează o cale complicată, cea de a-și regăsi locul pierdut în societate, printre celelalte arte și artiști, într-o perioadă de tranziție îndelungată și care va mai dura. Nu vom dezbate problemele cu care se confruntă instituțiile statului sau chiar statul în întregime, probleme, altfel, știute și dureroase. Mai degrabă ne interesează raportul autorităților cu literatura și creatorii de literatură, dacă nu momentan, atunci într-o perspectivă măsurabilă.

Se știe că procesul literar este energofag, cronofag și, respectiv, nu mai puțin costisitor decât munca științifică depusă într-un laborator performant. Pe lângă scrierea unei opere literare, mai este nevoie de editare, difuzare, lansare de carte, publicitate, traducere și editare măcar în limbile de circulație, cu aceleași componente de promovare în străinătate caracteristice procesului literar de-acasă.

Mai este știut că în anii de după proclamarea independenței Republicii Moldova artiștii și persoanele diriguitoare ale statului există în sfere diferite. Se consideră, probabil dintr-o premisă falsă, că au de rezolvat probleme opuse. De aceea se impune imperios ca autoritățile și scriitorii să se apropie în vederea atingerii unor scopuri comune, pentru că drumurile răzlețite de până acum nu au dus nicăieri.

Republica Moldova este un stat mic și nu poate lăsa dezvoltarea literaturii pe seama pieței libere: au prioritate doar cărțile care se vând. În Olanda, bunăoară, care e și ea un stat nu prea mare, editurile traduc doar autori care au avut succes în state mari, ca Franța, Marea Britanie sau Germania, iar pentru proiecte de anvergură mai mică, de multe ori fără priză la cititori, există modelul fundațiilor culturale, practicat de majoritatea statelor europene.

La noi s-a făcut foarte puțin pentru atragerea cititorilor, dimpotrivă, au dispărut și cei pe care i-am avut în perioada sovietică. Într-o societate agitată și neașezată, cum este Republica Moldova, cititul este departe de a fi o necesitate sau o plăcere. Scriitorul se racordează doar la un cititor virtual. Gusturile cititorilor de astăzi s-au simplificat și datorită conectării lor slabe la literatura autentică, iar unii scriitori încearcă să se

acomodeze la acest nivel scăzut pentru a supraviețui literar. Scena de mai jos din povestirea *Dubrovski* de Pușkin nu și-a pierdut actualitatea în ciuda aerului său vetust: „Mașa, răsfoind în mod firesc tot felul de opere, s-a oprit asupra romanelor. În așa mod și-a făcut ea educația...”¹.

Țările Baltice au adoptat relativ de mult modelul occidental și au deschis mai multe fundații culturale, care se ocupă cu procesul de promovare, lansare, traducere în alte limbi etc. În Estonia, care este cea mai evoluată dintre toate fostele republici sovietice, s-a luat o decizie ca până la sfârșitul anului 2015 să identifice, prin concurs, zece scriitori pentru a li se plăti, pe durata a trei ani, un salariu în valoare de 1050 de euro lunar, pentru că, așa cum a subliniat Ministrul Culturii Indrek Saar, „crearea operei de artă reprezintă o activitate serioasă. Acumularea de inspirație, procesarea materialului, scrierea și perfectarea textului sau ale pânzei cer timp și posibilitatea de a lucra în liniște.”² Deci poezii nu sunt scoși din cetate, ca în Republica lui Platon, ci creditați. Este greu de imaginat că în timpul apropiat se va putea propune ceva asemănător în Republica Moldova, pornind de la adevărul că pentru 2016 Ministerul Culturii de la noi a alocat pentru toate proiectele culturale doar două milioane de lei, mult mai puțin decât salariul celor zece artiști estonieni pe un an de zile.

Președintele Uniunii Artiștilor Plastici din Estonia, Vano Allsalu, a remarcat că „cei care vor primi salariu vor fi creatorii mari și activi, care pe parcursul a trei ani vor fi în stare să contribuie la dezvoltarea artei noastre”³. Nivelul de civilitate a Estoniei va permite funcționarilor de stat și celor din domeniul artistic selectarea obiectivă a candidaților, care nu au grade sociale distincte, așa cum aveau oaspeții din aceeași povestire a lui Pușkin și au putut fi astfel așezați fără scandal la masă. [Dar și la Eminescu, vă amintiți? „Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul” – *Călin* (file din poveste)].

Ținând seama mai ales de lipsa acută a unor modele pozitive în societate, statul Republica Moldova ar putea să facă un fel de comandă literară, prin intermediul căreia scriitorul să fie anga-

jat în diverse proiecte de creație. Unele televiziuni, de exemplu, sunt în căutare de reportaje și emisiuni menite să arate o față mai puțin încruntată a spațiului mioritic. Statul ar putea răspunde acestei și altor solicitări, dezvoltând proiecte realiste și realizabile, foarte utile, pentru ca lucrurile să meargă mai bine în societate. Bineînțeles că noțiunea de „comandă de stat” trimite cu gândul la anumite regimuri, în primul rând la Uniunea Sovietică sau Germania hitleristă, în care ideea de comandă statală era asociată cu cea de ideologie totalitară. Dar într-o primă fază, comanda de stat, oricâte conotații negative ar comporta, poate să miște carul din loc.

Statul mai poate ajuta autorii și editori în probleme de promovare a cărții. Nu este adevărat că literatura basarabeană nu se citește. S-a văzut că, atunci când publicarea cărții este însoțită de un amplu proces de publicitate, chiar și cartea de poezie se vinde, în câteva luni disparând de pe tețghea.

Nu numai statul se poate include în lansarea unor astfel de întreprinderi culturale, ci și așa-numiții „oligarhi”, atât de mult criticați în societate. Ceva de genul implicării în artă a existat încă în antichitate. Este cunoscut că *Bucolicele* și *Georgicele* au fost scrise de Vergilius în împrejurări foarte asemănătoare cu o comandă de stat. „*Georgicele* ... operă didactică... compusă între anii 37 î.Hr.-30 î.Hr. la sugestia lui Maecena, cu scopul de a sprijini redresarea agriculturii italiice. Astfel, prezentând frumusețile vieții și muncii de la țară, poetul urmărește să readucă pe ogoare mulțimea de țărani care își părăsiseră locurile natale, pentru a deveni *clienți* ai persoanelor înstărite din Roma.”⁴ De aici și termenul de mecenat, care nu funcționează deloc în societatea noastră.

Problemele cu care se confruntă statul Republica Moldova sunt vechi de peste 2000 de ani și statul (adică cetățenii lui) își poate rezolva unele probleme (nu numai de imagine), apelând la artiști. Soluțiile sunt cunoscute și la vedere.

1. Pușkin, *Dama de pică*, Ed. Cartier, 2004, p. 158.

2. <http://slavia.ee/>.

3. *Idem*.

4. https://ro.wikipedia.org/wiki/Publius_Vergilius_Maro.

TEOFANII ÎN FORMAT A4

PASTEL DE IARNĂ

DE TEO CHIRIAC

Noapte de iarnă siberiană în suburbia Chișinăului, numită Valea Crucii, împreună cu Vieru, cu Vatamanu, cu Suceveanu, cu Cioclea... Mergând în spulber, de vânt și de frig, ne ștergem pe furiș când lacrimile, când mucii... Ninge cu fulgi mari, scânteietori, multiformi. Din când în când ne oprim în plină stradă, căscăm gurile și scoatem limbile încercând să prindem din zbor fulgi uriași de zăpadă. Cu limbile scoase, vedem pentru prima oară cine dintre noi are limbă vizionară, cine are limbă de aur, cine are limbă-ascuțită, cine și-a înghițit limba spunând vrute și nevrute, cine e cu două limbi sau cine are mai multe.

Ninsoare mare. Spirit de emulație. Candoare.

Fulgi sclipitori, din lumea de sus, cad neconținut peste noi, bolnavii de dragoste și frumos; peste noi, cei cu limbile lungi și viețile scurte, din lumea de jos. Ninge și noi țipăm ca apucații; ninge și noi urlăm și ne hârjonim ca lupii scăpați din prinsori; ne ciocnim unii de alții, alunecăm, cădem în nămeți, ne ridicăm cu greu, sprijinindu-ne unul de altul; iarăși lunecăm și iarăși cădem cutremurând înaltul. „Atenție mare, băieți!”. „Ne vede de sus Dumnezeu...”

Hohote de răs. Copilărie curată. Vis și visare.

În suflet e noaptea cea mai neagră din univers, iar afară se revarsă lumina ca în miezul unei zile de vară, ca pe placa de marmură având epitaful cu cel mai voios vers. Cu privirile îndreptate spre cer, deschidem gurile învinețite de cuvinte, de vinuri, de ger. Cu limbile slobode pentru prima dată, începem a prinde fulgi venind din alte lumi, din alte colinde. Cine va prinde mai mulți? Ai cui vor fi mai mari și mai rămuroși?... Astfel începe numărătoarea în cor a fulgilor prinși cu limba din zbor... 33, 34, 35, se aude vocea lui Vieru; 35, 36, 37, se aude vocea lui Vatamanu; 46, 47, 48, se aude vocea lui Cioclea; 49, 50, 51, continuă vocea lui Suceveanu; 54, 55,

56, se aude și propria-mi voce, anunțând numărul fulgilor prinși cu limba după ce-au zburat din cer peste orașe, peste străzi, peste case.

Hohote de răs învălmășind hohote de plâns. Îngeri deconspirați. Fascinație.

De la o vreme însă fulgii prinși din zbor nu se mai tocesc la savuroasa atingere cu limbile noastre, ci limbile noastre prind a se topi la atingerea tot mai dureroasă cu fulgii grei, cu fulgii albi, cu fulgii puri. Iar fulgii căzând pe frunți, pe ochi și pe guri nu se mai tocesc la atingerea cu frunțile, cu gurile și cu ochii noștri mirați. De la o vreme – frunțile, gurile și ochii noștri mirați prind a se topi când sunt atinși de fulgii imaculați.

1993, se aude din troiene vocea lui Vatamanu; 2009, se aude vocea lui Vieru; 2013, se aude și vocea lui Cioclea, legându-ne cu limbă de moarte, pe mine și pe Suceveanu, pe când cerurile ning mai departe și lumile paralele se ating precum foile din ultima mea carte.

Ninsoare pe viață. Ninsoare pe moarte. Fiori. Flori de gheață.

Ninge cu fulgi tot mai mari, mai grei, mai luminoși. Iar noi, acoperiți de înalte, iluminate troiene, devenim tot mai tineri, mai veseli și mai frumoși. Căci de-atâta frumusețe ne îngheață tot sângele în vene. Și de-atâta vesele nimeni dintre noi nu mai știe: cine se naște, cine moare, cine învie. Doar limbile noastre, înhățând fulgii zburând ba oblic, ba drept, ba sferic se văd de departe cum pătrund prin întuneric, asemeni unor fâșii luminoase, prelungi, unduitoare. Doar limbile se mai văd cum urcă și cum răzbat până la capăt o noapte de iarnă siberiană de la marginea orașului Chișinău. Se văd limbile cum străbat vremuri și spații până dincolo de dezgheț, până la sfîntirea apelor înnoitoare, până la Dumnezeu.

Fulgurații. Cer măreț. Urme pe apă. Cuvinte.

Nu râde... citește 'nainte.

FĂRĂ SUPĂRARE

DE ION CIOCANU

CE PLANURI AI/AVEM/ AVEȚI?

Am vorbit (la radio și în conferințe publice) și am scris (în eseuri răzlețe și în cărți de cultivare a limbii române) despre utilizarea uneori incorectă ori cel puțin pleonastică a substantivului *plan*. Zădarnică ne-a fost încercarea de a stârpi greșeala comisă de mulți conaționali, inclusiv de unii din ierarhia elitistă. „La ce lucrați în prezent, care vă sunt planurile de perspectivă?” întreabă o jurnalistă marcată de un real talent. Subliniem. De real talent!

Îi răspunde interviuevatul, scriitor înzestrat cu aptitudini cunoscute și recunoscute în domeniul literar și – atenție! – în acela al lingvisticii: „Planurile mele de perspectivă sunt mari”.

Vă suspectăm, onorați cititori, că n-ați depistat în citatele reproduse nicio greșeală.

Și tocmai de aceea continuăm tableta despre cuvântul care ne pune adesea în situație nedorită.

Substantivul *plan* e polisemantic. În exemplele reproduse de noi adineaori e vorba de acel aspect al cuvântului în cauză, care se referă la fixarea unor sarcini concrete care *urmează* să fie realizate de un ins, de un colectiv și chiar de o întreagă societate într-un termen anumit. Iar de vreme ce planul abia *urmează* să fie realizat, el este – prin definiție – *de viitor și de perspectivă*.

Înțelegem prea bine că e deosebire între planul de o lună, două, pe de-o parte, și alta e unul de un deceniu sau – de ce nu? – de o viață. În scopul de a nu comite un pleonasm ca „plan de perspectivă” (absolut toate planurile sunt de viitor și de perspectivă!), e corect să specificăm că în perspectivă avem a ne preocupa de... sau a cerceta... sau – ca să revenim la scris – a încheia o dialogie, trilogie etc.

Intuim eventuale replici. Dar e atât de mare o greșeală ca „planul de viitor” sau „planul de perspectivă”?

Noi constatăm simplu și corect, pe urmele DEX-ului, că vorbim aici despre plan ca „proiect elaborat cu *anticipație*, cuprinzând o suită ordonată de operații destinate să ducă la atingerea unui scop...” (p.801, sublinierea ne aparține – I.C.) și repetăm că planul este – prin definiție – de perspectivă). De aici antireplica: există greșeli mici? Dacă acestea există, avem nevoie de ele? Ori: scriitorilor acestea le sunt „permise”? Și încă: să le tolerăm/cultivăm până vor crește mari?

Nu există greșeli „mici” ori „neserioase”. Greșeala e greșeală și datoria noastră e să o evităm.

Pentru curioși indicăm sursa greșelilor comentate: Vladimir Beșleagă, *Dialoguri literare*, Chișinău, 2006, p.21).

BASARABIA LITERARĂ

POETI DIN
CHISÎNAUL
DE AZI:
MARIA PILCHIN

de RĂZVAN VONCU

© N. RĂILEANU

MARIA
PILCHINPOEME PENTRU
IVAN GOGHPITEȘTI
Editura PARALELA 45
2015

Se scrie poezie bună și foarte bună în Basarabia, astăzi. Fenomenul este cu atât mai interesant, cu cât circumstanțele nu păreau a favoriza acest fenomen. Nici istoria recentă a poeziei române din stânga Prutului (grav afectată de propaganda sovietică și de obsesia ei anti-românească), nici contextul actual (care îndeamnă mai degrabă la publicistică și eseu) nu păreau a anunța o asemenea resurrecție poetică, prin care Basarabia s-a sincronizat pe deplin cu poezia din țară și și-a regăsit cadența firească. Unul dintre numele care s-au remarcat furtunos în poezia românească din ultimul timp este cel al Mariei Pilchin. Care a procedat invers față de traseul obișnuit al scriitorului de azi, debutând cu un volum de critică literară (*De mână cu Marele Joker. Eseuri literare*, 2013), construindu-și o carieră de universitar și cercetător, și abia apoi debutând, spectaculos, ce-i drept, în poezie.

Un aspect pe care nu l-a observat nici unul dintre criticii care au scris până acum despre *Poeme pentru Ivan Gogh* (Editura Paralela 45, Pitești, 2015), volumul de debut al poetei Maria Pilchin, este faptul că *Alter*, instanța alogenă la care se raportează identitatea celei care scrie, nu este Ivan cel Groaznic. Ci tocmai Ivan Gogh. Schimbarea nu este (doar) ludică, mai ales că ludicul la Maria Pilchin are întotdeauna un substrat grav, dubitativ, chiar trist. Ivan Gogh este el însuși imblânzit, metisat, înstrăinat și, finalmente, transfigurat de cultură, poeta răsturnând polemic clișeul „barbarului din Răsărit”: „știți duminicile le petrec/ la rolă pregătind prânzuri și cine/ da și kissel așa cum soțului meu/ borges a început să-i placă/ această masă vâscoasă/ pardon/ era vorba de ivan gogh/ cu borges e o altă poveste/ dintr-o cu totul altă viață/ ivan gogh preferă să îi gătesc/ cărți la rolă/ învelite în/ foi de staniol/ așa nu se ard se rumenesc/ și toată casa noastră miroase/ a carte coaptă carte picantă/ crocantă” (*Și poezia trece prin stomac*).

E vorba, prin urmare, de o dublă oglindire în pseudo-discursul identitar

din *Poeme pentru Ivan Gogh*, adică de poezia ca dublu act de semioză, în care orice decodare își conține propria-i codificare. De aceea, tentativa de a interpreta poezia Mariei Pilchin pornind de la primul strat de semnificații, de la ceea ce e/pare evident, e condamnată să eșueze. Pentru că poeta toarnă oglinzi peste oglinzi, straturi peste straturi, până când opozițiile ajung să se confunde, topindu-se într-un înțeles nou: „sunt rusoaică la bucurești/ și româncă la moscova/ dar în patul tău/ sunt femeia de iubit/ femeia de atins/ femeia de legănat/ femeia de înțeles” (*Femeia de iubit*). Inteligentă și lucidă chiar când mimează (convingător) pierderea lucidității, Maria Pilchin a învățat deja – de la Borges, pe care îl iubește? de la poezia barocă spaniolă, pe care o predă? – lecția textului codificat. De aceea, poezia ei, chiar când poartă semnele inconfundabile ale debutului, nu e niciodată un text de unică folosință. Este, de prisos să precizez, printre puținii tineri poeți români care nu cad în capcana de a crede că notarea conștiințioasă a măruntelor întâmplări ale existenței lor cotidiene este, aprioric, poezie. Chiar când pornește de la (sau simulează) un substrat autobiografic, poezia Mariei Pilchin reușește mai întotdeauna să se ridice pe un plan superior de semnificații. Și să fie „metafizică”, adică intelectuală și speculativă, fără să plictisească ori să se transforme într-o conceptualistică seacă.

Îmi place mult și felul gingaș în care „barbara” auto-asumată se joacă liber cu livrescul, găsind adesea calea cea bună, între intertextul sufocant al unor optzeciști și dez-intelectualizarea accentuată a unor colegi ai săi de generație. Iată cât de frumos și de ușor răscroiește ea o carte celebră în deceniul trecut: „ivan gogh mă leagănă noapte de noapte/ îmi spune povești la ureche mă alină mă alintă/ mă culcă alături de el ca pe copila lui/ așa de parcă la oficiul stării civile/ i-au eliberat un certificat de adopție/ uneori scâncesc în somn ca un prunc flămând/ ivan gogh ca un tată bun mă leagănă până când/ mă satur de scâncit ziua când sunt supă-

rată/ din cauză că mi-am pierdut păpușile/ ivan gogh mă sărută mult și ele vin înapoi/ doar matrioșka nu pleacă nicăieri/ ea stă ca un lar la colțul patului” (*Pupa rusa*). Sau cât de fin și neostentativ interpretează tema Dublului, pe care o înmoaie și o scufundă în eminescianul motiv al omului care și-a pierdut umbra: „și aveai două nume/ și zâmbeai/ te uitai în oglindă/ să îți cauți celălalt nume/ nu mai era/ căci emigrase/ numele tău se exilase/ dincolo de tine” (*Control vamal*). Să nu se înțeleagă însă că Maria Pilchin e o poetă livrescă, al cărei discurs depinde de lecturile criticului cu același nume: este vorba, aici, de cultură asimilată, metabolizată și transformată în propria respirație, cu o sensibilă și atotprezentă notă autoironică. Poezia ei este o sinteză, în care combustia sufletească duce la transformarea structurală a elementelor inițiale.

Mai puțin îmi place poezia Mariei Pilchin atunci când introduce – contaminată, poate, de subcurente poetice în vogă la Chișinău – elemente „sociale” sau „de actualitate”, de la conflictul transnistrean la cel din Donețk. Deși nici atunci nu e lipsită de originalitate! Transnistria devine, în interpretarea ei, *Transtistia*, ceea ce, oricum am lua-o, e la ani-lumină distanță de trivialitatea social-politicului din „poezia” unui Alexandru Vakulovski ori de deloc subtila propagandă pro-rusă din „proza” unui Vasile Ernu. Maria Pilchin rămâne scriitoare și în experimentele ei mai puțin reușite.

Carnală cu măsură și ironică fără blândețe, tânăra poetă din Chișinău scrie – au constatat-o și alți comentatori – cu totul altfel decât generația ei. Nu despre altceva, ci altfel. Nu privește lumea printr-o lentilă reduționistă, nu refuză (dimpotrivă!) contactul cu cultura, și nu ignoră cu totul latura de meșteșug, de artă, a poeziei. Următorul volum va fi, desigur, o piatră de încercare a talentului ei, pe care această primă carte îl evidențiază convingător.

Maria Pilchin este unul dintre puținii tineri scriitori pe care mizez.

FANTASTICUL ORAȘ VENEȚIA

Referirea la fantasticul oraș din lagună și la neobișnuitele lui vehicule acvatice devenise un rit aproape sacral. Poeții români care vizitau Veneția se întorceau neapărat cu un poem sentimental-romantic despre miracolul adriatic. Ironic, I.L. Caragiale „închidea” tema cu o efervescentă parodie, intitulată, evident, în gondolă:

– *Vino, vino, gondoliere,
Ia-ne, du-ne-ncet-încet,
Sub a lunii scânteiere...
Cântă, scumpul meu poet!*
.....
*Tu ești singura-mi lumină,
Luna mea d-acum tu ești,
Dogaressa mea divină!
Spune-mi, spune: mă iubești?*

– *Te iubesc ca o nebună;
Fă cu mine orice vrei;
Dacă-s pentru tine lună,
Tu ești soare-n ochii mei!*

*Dă-mi căldura ta suavă,
De-al ei foc să mă topesc...
Sunt a ta fidelă sclavă;
Te iubesc! da, te iubesc!*

Unii o iau de bună și o includ în categoria „Poezii de dragoste” de I.L. Caragiale.

PATETICUL CAROL SCROB

Stihuitorul Carol Scrob avea cel mai ne-poetic nume posibil și cele mai falnice mustăți din toată istoria literelor române. Îl întrecea desigur și pe maestrul său, Al. Macedonski, cel cu alură de dandy și cu mustăți plagiate de Dali. De altfel, autorul *Noptii de decembrie* era singurul care invoca drept exemplu „energia durerii lui Carol Scrob”. Pretextul poetic al liderului de la *Literatorul* era acest catren compus de magnificul deținător de mustăți:

*Aș voi din piept să-mi scot
Inima cu dor cu tot
Și s-o pun în pieptul tău
Ca să simți ce simt și eu!*

De altfel, Carol Scrob, ca autor de madrigale, erotică sentimentală, romanțe, dedicații, cântecele, a fost foarte popular în secolul său. Brav militar de carieră, asta nu-l împiedica să fie mai sentimental decât orice ducă cu ah-turi romanțioase. Unele poezele ale ofițerului (a ajuns la gradul de maior) i-au supraviețuit mult datorită punerii lor pe portativ de către muzicienii vremii. Cineva a calculat că s-au făcut peste cincizeci de compoziții muzicale în baza lăcrimoaselor sale creații. Cea mai vestită dintre acestea e chiar *Valurile Dunării* din care Iosif Ivanovici, fost copil de trupă, ofițer și el, făcea o mică bijuterie muzicală. Versurile sunt însă de o crasă trivialitate:

*Să te sărut cu dor, cu foc,
Timpul fugar să-l țin în loc.
Să mă săruți cu foc, cu dor,
Să tot trăiesc să nu mai mor.
Ah! vino, te aștept, vino, te-aștept,
Dulce speranța e sânul meu,
Vino, ah! vino,
Vino, vino, te-aștept!*

Într-un cuvânt, cum scrie G. Călinescu, „ridicolul Carol Scrob rămâne o taină descurajatoare a destinelor literare”.

12 februarie 2015

OMUL ÎNTRE TEXT ȘI CLIȘEU

Omul este text. Rostit sau scris. Sunt destule câteva cuvinte ca să vezi insul până în rădăcina arborelui său genealogic. Știi imediat din ce comună gentili-că face parte fătuca de pe bancheta de alături a microbuzului (de altfel, destul de drăguță, fata, nu bancheta!) în momentul când deschide gura pentru o replică la celular: „Eu, blin, tipa am afighit!” Omul e și clișeu. Sau autoclișeu. Cei fără personalitate sunt o sumă de clișee comune, dictate de TV sau recoltate direct din stradă. Cei cu ax propriu sunt, uneori, parazitați de propriile clișee. Care pot fi expresia unor simple îmbinări de cuvinte sau, în plan mare, a unor idei. Nimeni, nici chiar cei mai dotați scriitori, nu scapă de aceste marote.

A. Marino în ultimele sale cărți expunea în altă ordine aceleași concepte.

Clișeul se poate transforma în idee fixă, în obsesie. Eugen Simion detecta această manie la Proust, în cruciadele acestuia mai mult etice decât estetice împotriva lui Sainte-Beuve. Citez din redutabila Întoarcerea autorului: „Ideea lui Proust poate fi rezumată cu o mică frază: «o carte este produsul altui eu decât acela pe care îl manifestăm în obiceiurile noastre, în societate, în viciile noastre»... Ideea (mica frază) este reluată, sub diverse forme, în eseurile: *Metoda lui Sainte-Beuve* (din care am citat fragmentul de mai sus), *Sainte-Beuve și Baudelaire*, *Sainte-Beuve și Balzac* și numeroase alte articole publicate de Proust în timpul vieții și reluate în alte culegeri. Asta dovedește că nu-i vorba de o idee izolată în gândirea estetică a lui Proust și nici de o idee finită, exprimată o dată pentru totdeauna. Proust se întâlnește mereu cu ea în cursul reflecțiilor lui asupra literaturii și o redefinește mereu aproape în aceeași termeni. Și cum ideea se leagă invariabil de numele lui Sainte-Beuve, avem impresia, văzând insistența prozatorului, că este vorba mai mult decât de o disociere estetică: este vorba aproape de o obsesie”.

O marotă pentru E. Lovinescu era genialitatea lui Gheorghe Brăescu, față de care I.L. Caragiale era un pigmeu. Acesta e un clișeu clasic de supraapreciere. Mai rău e cu cel de subapreciere sau cel ghidat de obsesia distrugerii. Atunci fiecare Cartagină, oricât de mică și neînsemnată ar fi, își va găsi, spre norocul ei, un Cato inconvertibil.

BĂTRÂNII

Bătrânii trec strada cu placida indiferență a câinilor. Total imuni la pericol, fără să ia în seamă marcajele, intersectează, absenți, arterele orașului fără măcar să-și arunce privirile spre bolizii care trec pe lângă ei în zbor razant. Ți se taie respirația și răsufli ușurat când îi vezi ajunși dincolo: patrupelele legănându-și impasibil cozile, bătrânii târându-și gârboviți micile poveri – genți vechi, sacoșe, cărucioare cu ceva incert ca și destinele lor. Pare că-și târăsc în aceste boccele toate zilele, tot trecutul. Deși nu-și trădează prin nimic prezența, îi însoțește probabil nevăzut un înger... Altfel, de ce ar fi atât de sigure și imperturbabile aceste ființe ale nimă-nui?...

NINGE!!!

Ninge ca în timpurile frumoase de altădată. Iarna lui 2015 a fost prima (în cei 66 de ani ai mei) fără zăpadă. Abia dacă a cernut câțiva fulgi așa, de ochii lumii! Și 2016 debutase la fel de cabotin: părea că ne vom lua adio de la sublimul iernii – albul imaculat al zăpezii! Acum a nins și înflăcărarea și entuziasmul nepotului meu pentru ideea de săniuș îmi este atât de aproape încât îmi vine să mă dau și eu de-a berbeleacul prin puful alb și rece!

Lipsa zăpezii, efect parșiv al încălzirii globale, o luam drept traumă personală, afront direct cauzat de impasibilitatea și neglijența cuiva! A cuiva căruia nici măcar nu-i poți cere socoteală! Un ger uscat de – 17° făcea ca absența zăpezii să devină și mai acută. Era un semn sigur că în mecanismul fin al naturii ceva nu mai merge, ceva s-a gripat și funcționează alandala, totul devenind imprevizibil și dezgustător de aiurea! Dacă ferocea zăpușeală a verii, sufocantă și greu suportabilă, o toleram *volens, nolens*, atunci absența zăpezii mă făcea să cred că totul a deraiat ireversibil, iar viitorul nostru devine mai mult decât problematic.

Nu se știe cât va dura această amăgire albă (probabil câteva zile!), dar deja nu ne mai presează teroarea ireversibilului! Puțin a lipsit să cred că de acum înainte vom contempla omăturile lui ghenarie doar în fotografiile de altă dată.
Ninge!!!

CREATIVE WRITING

Azi toată lumea face *creative writing*. E o expresie sonoră și o ocupație la modă, de parcă arta scrisului s-ar învăța așa cum se deprinde tinichigeria sau meseria de lăcătuș...
Am făcut și eu *creative writing* când de chestia asta nu auzise nimeni la noi. Era prin 1975-1978. Am predat un timp într-o școală sătească, apoi la un institut pedagogic, azi universitate. Când urmau să scrie ceva de la sine, elevii sau studenții mei adunau la un loc tot setul de clișee cu care îi deprinsese pedagogia sovietică. Țin minte, eram la Cărbuna, unde am predat un an. Le-am dat copiilor o compunere despre primăvară. Nu le-am „instruit” din timp cum să scrie, le-am lăsat s-o facă așa cum îi ducea capul. Toți au scris despre ghiociei, soarele cald și senin, copii fericiți și veseli etc., etc. Când mi-au citit mai mulți aceeași compoziție primitivă cu imagini răsuflăte și anoste, l-am trimis pe unul la geam și l-am întrebat ce vede. Era primăvara devreme. A început să-mi spună: cerul e mohorât și ursuz, glodul e mult și nesuferit, până la soare mai va... „Da’ tu ce ai scris?”, l-am întrebat. S-a fâstâcit și nu știa ce să răspundă. Atunci, până la învăț, am început, vorba lui Noica, cu dezvățul. Abandonați întâi de toate clișeele; uitați-vă ce e în jur, scrieți despre ce vedeți și vă va fi mai ușor să divagați artistic. Asta era prima lege. Au urmat apoi celelalte.
Încetul cu încetul, am început să am niște compuneri tocmai bune pentru *Tinerimea Moldovei*.

Acum înțeleg că am predat și eu cândva *creative writing* înainte de a se fi inventat obiceiul și poate chiar sintagma ajunsă acum a fi de o actualitate snoabă.

ÎN CĂUTAREA ORDINII DE ZI

Se întâmplă ca inaugurarea acestei rubrici, pe care mă invită, onorându-mă, s-o susțin confrății scriitori de peste Prut în noua lor luminoasă publicație, să aibă loc în preajma zilei de naștere a lui Eminescu, declarată nu prea de mult și „Zi a culturii naționale”. Ideea, altminteri foarte potrivită, a asocierii celor două sărbători, a fost aplaudată la timpul ei, și ea cheamă la concentrarea, măcar momentană, a atenției oficiale asupra unei probleme mereu delicate și mereu nerezolvate în ultimii vreo douăzeci și cinci de ani. Căci de o atenție permanentă nu se prea poate vorbi, cum bine și cu tristețe știm, nici de o parte, nici de cealaltă a râului comun. E sigur, în orice caz, că în dreapta râului, cuvântul *cultură* nu e la mare preț, zecile de canale de televiziune nu găsesc decât spații insignifiante pentru a prezenta evenimente și personalități din lumea spiritului, preferând zisa „cultură a divertismentului”, într-o „societate a spectacolului” generalizat, neglijent nivelatoare, cu producții când mai bune, când foarte rele, de gust îndoielnic, adesea la limita trivialității, cu „staruri” sezoniere, ca și cum „globalizarea” ar trebui să însemne aducere la numitorul comun al mediocrității, la „pâinea și circul” oferite ca gimnastică de înviorare mulțimilor obosite. Aflăm, de pildă, că tușește un fost ministru pușcăriaș, dar una dintre puținele emisiuni de succes de la TV, „Omul care aduce cartea”, tocmai a fost eliminată ca... neprofitabilă. Iar capodoperele compuse în serie de corupții protejați de gratii sunt propuse admirației națiunii, sporind, desigur „rating”-ul cutărui canal media, în vreme ce scriitorii adevărați lucrează mai mult pe gratis, uitând de alte nevoi în febra, desigur înălțătoare, a Inspirației. (Măcar în treacăt, e de semnalat, în același context, că pentru Muzeul Național al Literaturii Române, evacuat acum vreo doi ani, nu s-a găsit încă un spațiu adecvat de funcționare...). Astfel de situații ar putea, ar trebui să devină teme de dezbatere serioasă și permanentă în revistele de cultură, într-un context în care, nu numai la noi, formația umanistă a tinerilor este

grav periclitată și procesul de „robotizare” ia forme tot mai îngrijorătoare. Iată deci câteva posibile întrebări înrudite: Ce se întâmplă cu literatura și cum se poate recupera interesul pentru lectură? Ce loc are literatura în manualele școlare? Ce e de făcut pentru ca „umanioarele” să-și recâștige locul în procesul de educație a omului de azi? Ce rol mai are și trebuie să aibă scriitorul în era uriașei expansiuni a „civilizației imaginii”? Și, mai ales, cum e de cultivat spiritul critic lucid și exigent față de valoare, în epoca atâtor bruiaje ale confuzei flecărelii planetare?

Cât despre marele reper Eminescu, se știe ce rol imens a jucat el în Moldova de peste Prut în anii grei ai sovietizării, dar nu mai puțin în renașterea limbii române, a recuceririi grafiei latine, în întreținerea conștiinței naționale în aceste locuri. Știm însă și ce țintă a fost el, mai ales în România, pentru profesioniștii tuturor „demitizărilor”, atât de profitabile în epoca de relativisme extreme, de ruinări și jafuri de după 1989. Mai lipsea demolarea Modelelor și Exemplelor constructive, a marilor simboluri și efigii istorice și spirituale... Dacă Eminescu nu trebuie convocat oriunde și oricând ca să ne „judece”, numele și opera lui, eliberate de clișeele emfaticе, vor rămâne, dincolo de cărțile contestatarilor de serviciu, printre cele mai nobile embleme ale sufletului creator românesc, a ceea ce numim „cultură națională”.

Din „miradorul” acestui colț de pagină, se va exersa o privire pe cât posibil senină asupra spațiilor noastre literare, a problemelor aflate pe ordinea sau dezordinea lor de zi, fie deschisă de pe terasa însorită, ca de case spaniole, despre care vorbește primul sens al cuvântului din dicționar, fie lansată cu un soi de vigilență pozitivă, peste frontierele convenționale de acum. Va căuta să descopere și ceea ce numeam odată posibila „ordine *din zi*”.

Știm, desigur, că Prutul are două maluri, dar nu uităm nici că apele lui trec și vor trece mereu printre români.

George Vântu făcu semn taximetristului să oprească, îi întinse o bancnotă de cincizeci de dolari și coborî ținând cârja în stânga și geanta burduhănoasă în dreapta. Șoferul întredeschise portiera și flutură bancnota, rostind cu scuză în voce că nu are rest în dolari.

– Nici nu trebuie! îi zâmbi străinul călător, care de la aeroport și până să iasă din mașină nu rosti decât numele localității la care dorea să ajungă.

Auzindu-i vorba, șoferul strânse a nedumerire din umeri, potrive banul în portmoneu și, dând frâu mașinii, își șopti satisfăcut:

– Bun pasager! Pentru nici douăzeci de kilometri asemenea picuș!.. Să fie sănătos și să mai dea peste nenea...

Iar George înainta, așa șontâc, precum îi era mersul de la o vreme, pe de-a dreptul, pe arătura netedă prin care răzbăteau primele fire de grâu. „Bre-bre, își zise, atunci tot toamnă era și aici tot grâu răsărea. S-a scurs o viață întreagă de om, poți zice, dar tabloul e același. De parcă timpul nu s-a clintit din loc...”

Puse geanta jos și-și roti privirea. Rămase oarecum dezorientat. Nu mai vedea în stânga malul cea priporos de piatră, iar în dreapta, în locul păduricii care urca până pe coastele Movilei lui Bumbac, se așternea aceeași arătură cu țepi verzi de grâu răzbătuți la lumina blândă de toamnă.

Fără să-și dea seama, se descaltă și porni mai departe. Simți imediat căldura furnicătoare și îmbătătoare a țărânei de acasă....

Făcea câțiva pași, se oprea, își rotea privirea, își mișca picioarele într-un ritm anume, ca într-o pornire de horă, își zâmbea copilărește, bucuros că nu-l vede nimeni, și-și continua mersul. Vroia să ajungă cât mai repede acolo, de unde o rupsesse de fugă atunci, cu aproape o viață de om în urmă. Și, în același timp, ar fi vrut clipa aceea să se îndepărteze cât mai mult, să nu revină

la acea fugă, la acea tragedie... Pășește grăbit, nerăbdător, parcă împiedicat, frânat de un sentiment străin, pe care nu l-a mai încercat până acum.

Ajuns la locul de unde pornea acea pantă domoală, populată întreaga iarnă, cât ținea zăpada, de săniuțe și schiuri meșterite din doage de butoaie – rămâne surprins: nici tu vale din ceea ce-a fost, dar nici zare de stuf; dispăruse și răscunoscuta mlaștină de care se fereau ocolind-o cu precauție nu numai oamenii, ci și dobitoacele ispitite de verdeața ce o acoperea din belșug. Pe locul mlaștinii și al stufăriei acum străluceau în bătaia razelor tomnatice ale soarelui cele două turnuri ale unei bisericuțe care de acolo, de sus, părea o jucărie pogorâtă din povești, înconjurată de case cu acoperișuri de olane zâmbitoare parcă și ele, ca și ferestrele mari, înghesuind parcă definitiv pereții. Cel puțin așa i se înfățișa întârziatului vizitator acest tablou neașteptat.

„Oare n-am greșit ceva? N-am încurcat drumul?” se întrebă cu nedumerire. Dar aruncându-și privirea în dreapta, văzu că Movila lui Bumbac e la locul ei. „Da, timpul nu stă pe loc”, constată în sinea sa și porni cu pași grăbiți de parcă s-ar fi îngrijorat – nu cumva tabloul ce i se deschisese în față să se mistuie, să dispară, să-l înghită acea mlaștină de demult, care o sorbise pe Anișoara lui...

Și tabloul îngrozitor îi reapăru. Ba chiar și țipătul disperat al Anișoarei îl auzea. Simți aieva cum bulboana îl înhață și încearcă să-l înghită și pe el. Și fără să-și dea seama, se răsuci și o luă la picior în urcușul salvator, precum o făcuse atunci, purtat mai mult de o forță străină decât de conștiință.

Când se împiedică de propria cârjă și căzu peste geanta burduhănoasă, își roti privirea – nu l-a văzut cineva? Și, pufni în răs... Bătu ușurel cu cârja în porțiță și, fiindcă nu auzi niciun răspuns, o împinse cu geanta și intră în curte. Dulăul din colțul opus al curții se izbi amenințător spre străin și, fiindcă

lanțul nu-i permitea să-l ajungă, prinse să latre infuriat. Tot atunci se auzi vocea împăciuitoare a stăpânului și dulăul își potoli pornirea. Tot atunci apăru și omul de după colțul saraiului. Se apropie de străin, dar curând se opri parcă mirat, parcă nedumerit:

– Tu ești, Ghiță?! rosti cu voce tremurândă.

– M-ai recunoscut? glasul musafirului abia se auzi. Doar ochii holbați și sprâncenele ridicate pe frunte îi exprima uluirea: în bătrânelul cam gârbovit, cu mustați și barbă, și cu o adâncitură goală în loc de ochiul stâng, îi venea cu greu să-l recunoască pe vechiul său coleg de școală, prieten și rival în dragostea tragică, Gicu Margine. Se repeziră unul spre altul, se îmbrățișară în geamătul genții în cădere. Un timp stătură așa încleștați, obraz în obraz, și dacă nu s-ar fi auzit fiorul sughițului înlăcrimat, abia stăpânit al unuia și al celuilalt, ai fi crezut că sunt o statuie de granit...

– Mă Gicule, mă, chiar tu ești? rosti într-un târziu oaspetele slăbindu-și îmbrățișarea, ca să-l poată privi. Mă Gicule, chiar tu ești? rosti șoptit. Ce fac anii din noi! Numai glasul, iată, s-a păstrat din tot ce-a fost cândva...

– Și sufletul... șopti Margine și se grăbi să-și invite neașteptatul musafir în casă.

În cele câteva minute cât Vântu își purta privirile curioase pe tablourile, icoanele și fotografiile ce împodobeau pereții, amfitrionul puse masa cu toate cele necesare în asemenea situații: salam de casă, pârijoale calde, cașcaval, brânză de oi, murături, două cepe desfăcute în patru și, bineînțeles, alături de hrincile de pâine de casă – un ulcior cu vin.

– Hai, poftim, rosti îmbietor, căci ești de pe drum, și-s sigur că n-a avut cine te ospăta.

Musafirul, însă, parcă nici nu-l auzea, continua să stea ca înțepenit în fața unei fotografii de proporții a

celei glasul căreia l-a auzit acolo, peste ocean, și l-a făcut să revină aici.

– Ana... Anișoara... Anuța...Nuța... șopti purtat de gând peste ani și ani. De fapt, peste o întreagă viață.

Întrebă fără să-și ia privirea de la fotografie:

– Gicule, asta-i copia unei fotografii ce-mi aparținea... Eram alături. Dacă observi, sub palma ei sunt degetele mele. De fapt, ea își ascunsese mână în mâna mea... De ce m-ai izgonit? De ce nu mi-ai aruncat și această rămășiță care acum pare a fi o zdreanță rătăcită?...

– De ce „pare”? a surâs înțepător Margine. E chiar o zdreanță. Am păstrat-o ca cel mai convingător argument ce-a rămas, cel puțin aici, din tine... Dar să lăsăm vorba cu amintirile celor demult apuse. Să stăm puțin la masă.

După ce se așezară, își strigă fiul, și când acela apăru în cadrul ușii, cu salopeta plină de var și cu peria în mână, părintele îi vorbi:

– Gheorghieș, iată, avem un oaspete, poate vii și tu la masă cu noi...

– Îmi cer scuze... rosti acela ușor jenat, făcând gest spre salopetă cu mâna în care ținea peria. Și nici nu mi-i foame. Vă doresc poftă bună.

Și închise fără zgomot ușa pe dinafară.

– E unicul urmaș? Sau mai ai?
– Încă doi. Dar numai acesta îmi sprijină bătrânețea...

– Plecați departe? Prin țări normale? Amfitrionul tăcu o vreme. După ce înghiți, umplu paharele și-și îndemnă musafirul:

– Hai, domnule Ghiță Vântu, să sărbătorim după tradiția neamului această reîntâlnire atât de neașteptată pentru mine.

– Păi și pentru mine e tot atât de neașteptată. Am văzut-o în vis. I-am auzit și glasul. Cel de atunci...

– Când se îneca?
Nu răspunse. Mâna cu păhărelul încă plin tremura ușor. Stăpânul îl îndemnă:

– Hai, bre Ghiță, să luăm ca pe vremuri. Pe urmă vorbim...

– Să știi că eu demult nu mai sunt Ghiță – cam de când n-am mai dat pe aici, răspunse oarecum nehotărât.

– Ei bine, domnule Gheorghe! dădu să zâmbească Margine. Iar eu așa am și rămas – nenea sau chiar moș Gicu, deși în acte sunt și eu Gheorghe, ca și tine...

– Află că nici în acte nu-s Gheorghe...

– Dar cum? Ai făcut vreo trebușoară bună pentru răcoare și te ascunzi sub nume străin?

Vântu dădu de dușcă păhărelul și zâmbi îngândurat.

– Zici de șotii... Bietele șotii... Dar și șotiuțe... Căci au fost de toate în zburciumul acestei vieți... Iar numele mic mi l-am schimbat de cum am pășit peste frontieră. De fapt, a rămas același. E doar o variantă – George. Deci să știi că stai la masă cu George Vântu...

– Și zici că te-a chemat? Și ți-a zis George sau pe vechi – Ghiță?

Surăde. Servește din bucate, apoi ia paharul umplut de amfitrion, ciocnesc și, după ce-l dă de dușcă, rostește cu un soi de mândrie deșartă:

– Știi, dragă Gicule, mi-a zis „George”. Și m-a invitat s-o vizitez. Căci, zicea: „Eu te-am iubit. Dar tu ai fugit. M-ai lăsat să mor”...

Tăcură un timp, lăsând să se odihnească și furculițele, și paharele.

– Știi, domnule George, am să-ți zic așa fiindcă am observat că vechiul prenume care ne-a unit copilăria, adolescența, ba chiar și ceva din tinerețe te cam jenează...

– Să știi că ai cam ghicit...

– Dar cel nou – pentru mine e nou! – ne înstrăinează. De fapt, acum îmi dau seama că exprimă un adevăr: am fost străini dintotdeauna. Întâmplarea ne-a cunoscut. Ai venit în satul nostru în clasa a cincea, căci la voi era doar școală primară. Și așa s-a întâmplat că ne-au așezat în aceeași bancă... Și în aceeași bancă am și absolvit zece clase.

– Da... Și poate prietenia noastră continua, putea deveni, mai știi, prietenie adevărată, pe toată viața, dacă nu se întâmpla să ne îndrăgostim de aceeași fată...

– ...Care acum zace sub această biserică. Veneam cu hotărârea să înalț aici un monument. Iată, am adus o geantă de euro. Și dacă îmi mai trebuie, mi se trimite imediat... Am să ți-i las ție. Sunt gata să fiu părtaș la ceea ce ai durat aici. Nu te întreb cum de-ai reușit. Cum de ți-a trecut prin cap o asemenea idee...

– Dragă George Vântu, nu-ți cunosc drumurile vieții, căci sunt aproape cincizeci de ani de când nu ne-am văzut, nu mi-ai dat de știre că ești, ca să-ți pot comunica și eu câte ceva, ca unui fost prieten, sau măcar ca unui fost coleg de clasă și încă îndrăgostiți ambii de aceeași fată. Iată, așa e viața – cu surprizele ei. Din prieteni devenim concurenți. Apoi ne batem ca doi proști, de parcă asta ar fi schimbat sentimentul ei. Nu știu dacă ți-a spus, dar după cazul acela, ea a venit la mine acasă și m-a rugat să-i dau crezare că nu poate proceda altfel. Mă stimează, ba chiar, ca băiat, îi sunt simpatic. Dar de iubit te iubește pe tine. Ea însăși nu-și poate explica de ce te iubește. Dar simte față de tine ceva ce nu încearcă față de mine. I-am mulțumit pentru acel gest, am cuprins-o și am sărutat-o pe creștet. Ea și-a cerut încă o dată scuze și mi-a dorit să-mi găsesc dragostea cea adevărată care, la sigur, mă așteaptă pe undeva...

– Și a avut dreptate?

– E o poveste cam încălțită, precum poate să ți le încălcească doar viața... Dar nu numai o dată mă reîntorceam la acest caz. Eu o iubesc pe ea, ea te iubește pe tine, iar tu o lași să se înece și fugi nebunește fără măcar să privești o clipă îndărăt, ca să vezi ce se întâmplă cu dragostea ta...

– Stai, oprește-te. Căci îndrugi verzi

și uscate. Născocești. Invenezi. Căci habar nu ai cum a fost.

Pe chipul nebărbierit al stăpânului casei a fluturat o adiere de zâmbet. A vrut parcă să spună ceva, dar s-a răzgândit. Ridică paharele, ciocniră în tăcere, și tot în tăcere goliră conținutul rubiniu, și tot în tăcere se priviră parcă întrebător, parcă aprobator...

– Bun vin, rosti aproape șoptit oaspetele. Îl faci chiar tu? Din poama ta?

– Da. Împreună cu fiul Gheorgheș. E staroste aici, la biserică, iar preotul preferă să pregătească împărtașania din vinul nostru. Zice că are ceva ceresc în aroma sa. O fi având, probabil. Fiindcă atunci când îl creștem în struguri, apoi îl stoarcem în butoaie, neapărat ne gândim și chiar îi pomenim numele nenorocitei noastre Anicuța Mugure, care e acolo, Sus, la Domnul... Iertate fie-i păcatele pământeste și să ni le ierte și pe ale noastre față de ea...

Margine se întoarse cu fața în direcția unde se afla biserica și își făcu semnul crucii. Oaspetele își plecă privirile și gemu abia auzit.

– Da... Păcatele noastre, păcate. Întreaga viață le tot facem... Și rar de tot se întâmplă să ne mai oprim din această facere de păcate care e însăși viața, și să-l rugăm pe Domnul să ni le mai ierte. Ferice de tine că ai acest locaș sfânt... Mă tot minunez de cum l-am văzut de acolo din vârful dealului. Cui să-i fi dat în gând, mi-am zis, să dureze asemenea bijuterie sfântă pe mlaștina cea puturoasă și lacomă de suflete... Sărmana Anișoara... Cum a înghițit-o, sălbatica de mlaștină. Mare pomană ți-ai făcut, dragă Gicule! Mare și sfântă!

– Copiii mei au durat-o. Eu doar le-am susținut fapta.

– Sunt atât de bogați? Milioniari? Multimilionari?

– Nu cred să fie multimilionari. Au pus ambii cât câștigaseră la meciurile de fotbal, dar și în alte activități ale familiilor lor, apoi „în finală”, cum le plă-

cea să zică ei ca sportivi ce sunt, au mai împrumutat și, iată, avem ce avem...

– Sărmana Anicuța... Dacă ar fi să vadă. Bravo ție, Gicule! Bravo, copiilor tăi!... De-ar fi ea să vadă!

– Stimate George, în lumea aceasta toate se văd. Toate se prețuiesc după merit. Nimic nu e posibil să fie dosit de Cel de Sus, și nici chiar de toată lumea. Ne pare uneori că putem tăinui ceva. Da, putem tăinui în sinea noastră, doar pentru noi înșine. Doar atât. Crezi că nu se cunoaște adevărul despre acea întâmplare groaznică la care ai fost părtaș? Se știe, chiar de atunci se știe adevărul gol-goluț, dragă Ghițor... Mă ierți, domnule George! Atunci când ai văzut că o înghite bulboana puturoasă, așa cum o țineai de mână, ți-ai retras brațul, nu cumva să te tragă și pe tine. Și ai luat-o la sănătoasa de parcă ai fi fost campion la alergări.

– Oprește-te, Gicule! Ce-i cu pramatiile acestea? De unde le-ai luat? Cine le-a scornit? Sau cauți să te răzbuni pentru faptul că ți-am șters-o de sub nas? Mă ierți, dragă Gicule, dar sunt și eu om. Am și eu suflet... și asemenea învinui...

Margine păstră îndelung tăcerea, cu privirile în gol.

– Mă ierți, Gicule. Mă ierți... – repetă bâlbâit musafirul.

Oaspetele dădu să zâmbească. Rosti liniștit, chiar parcă indiferent.

– N-am pentru ce te ierta, stimat George. Zic asta pentru că te cunosc de-o viață. Acum te rog să nu te superi tu și să nu mă întrerupi. Țin să-ți spun niște adevăruri. Pe unele le cunoști prea bine, deși cauți să le dosești. De fapt, le-ai dosit întreaga ta viață cu mult succes. Nu știu de unde ți se trage numele Vântu – o fi fost cândva o poreclă, vei fi avut un stră-străbunic iute ca vântul sau poate mereu și ușor schimbător ca vântul – e greu de ghicit și nici n-ar fi omenește. Te cunosc încă din școală, de printr-a cincea. Băiat bun, nimic de zis. Dar niște detalii, fie și mărunte, neesen-

FOTOGRAFE |
NICOLAE RĂILEANU

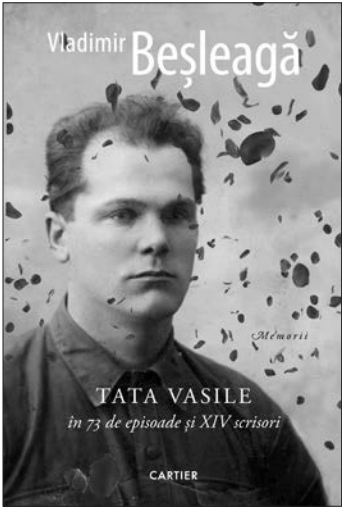

Emil Loteanu și Pavel Boțu în studiourile Moldova-Film. Anii 1970.

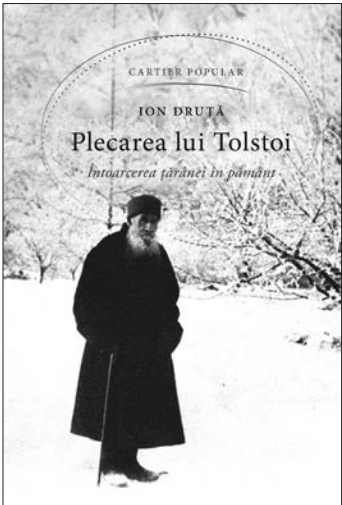
Emil Loteanu, la 50 de ani. Chișinău, 1986.

NOI APARIȚII

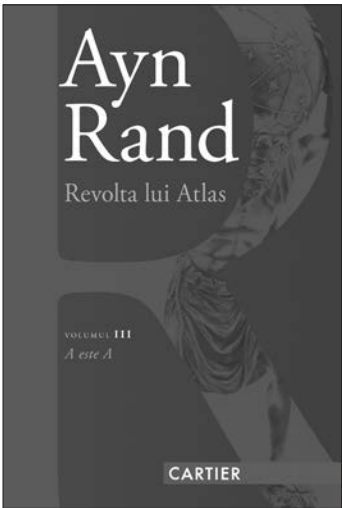
EDITURA CARTIER

VLADIMIR BEȘLEAGĂ
TATA VASILE
ÎN 73 DE EPISODAE ȘI XIV SCRISORI

ION DRUȚĂ
PLECAREA LUI TOLSTOI
ÎNTOARCEREA ȚĂRĂNEI ÎN PĂMÂNT

AYN RAND
REVOLTA LUI ATLAS
VOLUMUL III. A ESTE A

țiale, trec peste unele ca să amintesc doar cazul dintr-a zecea. Multstimatul nostru profesor de matematică, Lev Ro-itman, fusese eliberat din funcție, după cum ni se păruse nouă, pe nedrept. Și când ne-a venit altul, noi, întreaga clasă, după cum ne înțeleseserăm și anunțaserăm în scris conducerea școlii, am părăsit cu toții clasa. Unul singur n-a ieșit – ăsta erai tu...

– Ei, bine, dar...
– Ne-am înțeles, adică te-am rugat să nu mă întrerupi. Cum termin, ai toată posibilitatea să te justifici.
– Nu să mă justific, stimată coleg de școală.
– Și de bancă.
– Exact! Ci să scoatem la lumină adevărul pur!

– De acord. Deci, încă un caz. M-ai invitat la Floroia, satul tău natal, ai tăi m-au primit ca pe cine știe ce oaspete drag, de-mi era incomod. Iar seara ne-am dus la club unde se organizaseră dansuri. Am dansat, am glumit, m-ai surprins cu îndrăzneala ta în dialog cu băieții și chiar cu fetele. Iar când am ieșit, câțiva ne-au luat la pumni. Încercam să mă apăr cum puteam, tot căutând cu privirea unde ești. Dar nu mai erai prin apropiere. Băieții s-au potolit repede, s-au interesat cine sunt și, până la urmă, și-au cerut scuze, mărturisindu-mi că, de fapt, scopul lor erai tu, nu musafirul tău. Apoi cazul cu Anicuța Mugure... La tragedia ceea s-a întâmplat, totuși, să fie și un martor.

– Minciună, Gicule! Minciună!
– Rabdă puțin. Știi cine era acel martor?
– Cine?

– Cel din fața ta. Îmi cer iertare, dar vă urmăream. Mai întâi îmbrățișați, mă rog, lucru firesc pentru doi îndrăgosiți, ați mers în hârtop. Ați strâns, mi se pare, măcieși, apoi ați intrat în căsuța lui moș Andrei Cărbune. O cunoșteam, nu o dată i-am deschis ușa cu Păvălaș Cărbune, ți-l amintești, probabil, odihnească-l Domnul în pace. Atunci când am văzut că zăboviți, am făcut un gest urât, condamnat, dar mă rog, eram și eu încă verde. Și am văzut prin gemuleț tot tabloul acela intim. M-am retras, și când am observat că o luați pe cărăruia ce ducea spre stufărie, m-am ascuns între firele înalte de stuf și papură deasă pe la margini. Ați trecut chiar pe lângă mine, ați căutat o rariște ca să treceți pe cealaltă parte. Când am auzit-o țipând, m-am ridicat să văd ce se întâmplă. Mlaștina o sugea, îi ajungea deja la gură. Măinile-i abia de se mai zbăteau. Iar tu erai deja în vârful dealului, fără să te uiți îndărăt sau să strigi după ajutor. M-am repezit s-o apuc de cap, căci deja bolborosea putoarea ceea de mlaștină. Ea probabil mai era conștientă, căci a ridicat brusc degetele să se prindă de ceva și m-a nimerit în acest ochi pe care nu mi l-au putut salva nici cei mai buni specialiști din Chișinău. Iar tu te-ai dus ca vântul cel rău și de acasă și până azi n-am mai știut nimic – unde ești, ce faci, pe cine mai iubești – dacă, în genere, ești capabil de un asemenea sentiment sfânt.

S-a lăsat o tăcere grea, jenantă pentru ambii.
– Și ai dat de știre părinților ei? Te-a ajuns curajul?
– M-a silit situația...
– Mă blestemau? M-au căutat?

– Ce rost mai aveau toate acestea, după ce se întâmplase tragedia?
– Știi unde-i mormântul ei?
– Păi, eu nu-s Vântu, ci Margine.
De astă dată oaspetele umplu paha-rul, îl ridică pe al său, îi făcu semn stă-pânului ca să-i urmeze exemplul, ciocni tot în tăcere și-l răsturnă în gâtlee ca într-o pâlnie. Și iarăși plecă fruntea încrețită, cu gândul numai el unul știind pe unde s-o fi aflând.
– De ce taci?

Întrebarea răsună abia șoptită. Cel întrebat tresări ca trezit din somn. Apoi dădu să rădă. Nu-i prea reuși. Ridică din umeri ca elevul nimerit în încurcă-tură.

– Ce-aș mai putea spune? bâlbâi printre buze. Mă gândesc că n-am dat pe aici de-o viață. De ce-mi trebuia să vin acum? Chiar de i-am auzit glasul chemător. Ei și? E prima de care m-am despărțit în viața mea. Dar nu și ultima. Ce-i drept, celelalte au rămas să-și ducă viața pe potriva voinței lor. Oricum, trebuia să rămân bărbat. Viața-i viață.
– Copii ai?

– Parcă-i posibil fără de ei? I-am semănat cam prin toată lumea... Căci viața m-a purtat pe unde nici n-am visat vreodată. Ehe, viață, viață... De ce ești așa cum ești?

– De ce o crezi așa? Viața e cam așa cum ne străduim s-o facem.
– Vrei să mă combați, dar n-ai observat că ai rostit cuvântul „cam”. Păi iată, viața mea a fost mereu înțesată de acest „cam”. Acum, în această clipă, știi ce regret îmi apasă sufletul?
– Am să știu dacă ai să-mi spui.
– Apoi iată, stimată coleg de școală și adversar la dragoste: regret foarte mult că, având vreo cinci sau șase urmași, pe unde m-a tot purtat desti-nul, n-am niciunul aici, la baștină, în țărișoara mea.
– Da’ poate că îl vei avea și aici...

Câte surprize nu se mai pot întâmpla...
Râde cam ciudat, făcând semn tea-tral cu mâna că „gatal atât!”
– Acum am o singură dorință – să mergem la cimitir. Să-i dau binețe și să văd ce monument aş putea aranja la că-pătaîlui ei ca să se deosebească de toate celelalte din jur...

Prima surpriză pentru George Vântu a fost aceea că pe locul de veci al fostei sale iubiri există deja un monument. Un monument impunător, cu chipul Anicuței cel din fotografia lor din care Gicu îi lăsase doar degetele, ca într-o bătaie de joc. Monumentul era înalt, de vreo trei metru, cel mai impunător din întreg cimitirul. George înțelesese că ideea sa de a înălța un monument neobișnuit e ratată. Neobișnuitul l-a durat Gicu. Înseamnă că a iubit-o într-adevăr, cu tot sufletul, și-a zis. Dar, coborând privirea pe inscripția postamentului, rămase tablou: într-o ramă aurită, fotografia Anuței, neștiută de el, mult schimbată la chip, dar cu trăsăturile ei caracteristice păstrate și cu o inscripție neverosimilă: anul nașterii pe care-l cunoștea ca pe al său, plus încă unul, de acum zece ani. Data și luna decesului coincideau cu data și luna nașterii. Îl privi pe fostul coleg de clasă fără să-și poată rosti uluirea.

– Vasăzică..., rosti într-un târziu ca pentru sine, cu privirile în pământ, după o lungă tăcere: Vasăzică, era încă vie.

Margine continua să tacă, frământat de gândul dacă merită să-i dezvăluie și cealaltă taină.

– Iată, vasăzică, și povestea surprin-zătoare a mlaștinii adolescenței noastre. Mlaștină hulpavă, devoratoare de des-tine... de vieți..., – șopti iarăși ca pentru sine, cu un suspin durut. Și adaugă, de-acum cu voce tare, ca o scuză sau, mai curând, ca o justificare. Tot pământul, toată viața sunt presărate cu fel de fel de mlaștini. Nu ești atent – o pățești. Poți să-ți pierzi prietena, poți să-ți rătă-cești cărarea vieții... Ba poți să rămâi și fără de zile...

– Pe tine, după câte îmi dau seama, nu prea te-au deranjat acele mlaștini. Ai știut să le observi, să le ocolești și, în caz de pericol, s-o iei iute la picior...

– Înțeleg, înțeleg dedesubtul...
– De ce „dedesubtul”? O zic direct: ni-i plin pământul, cum ziceam, cu fel de fel de mlaștini. Precum și însăși viața. Și datoria noastră, ai dreptate, e să știm a le ocoli, a ne feri de ele, sau, dacă se întâmplă să ne împotmolim, să avem curaj și tărie ca să ieșim cu bine din îmbrățișarea lor. Dar fiindcă veni vorba, altceva doream să accentuez: periculoase sunt toate mlaștinile – și mari, și mai mici; și foarte adânci, și nu prea. Dar știi care-s cele mai periculoa-se? Mai neașteptate? Mai năucitoare? Cele din noi... Sufletul împânzit de mlaștini totdeauna e mai mascat, mai acoperit – nu de stuf, papură, rogoz, ci de fățarnicie subtilă, greu de observat.

Tăcură îndelung, cu privirile în pă-mânt. Apoi și le ridicară la bustul care-i privea zâmbind de la înălțimea sa. Mar-gine întinse mâna și mângâie chipul prietenei sale de viață, unicei în viața sa, pipăi și cifrele între care încăpuse întreaga viață a iubirii sale, și schiță un fel de zâmbet, să nu dea voie lacrimilor care se zbăteau să-i inunde ochii. Căci sufletul îi era inundat de când sosise acolo, de când îi dăduse bună ziua...

– Doamne-Doamne, respiră adânc oaspetele. Atâtea surprize! Atâtea...
– Asta ni-i viața, dragă Ghiță. Mă ierți, domnule George.

– Da’ poți să-mi zici cum vrei... După atâtea surprize, vârfuite într-o singură zi în sufletul meu...

Margine zâmbi într-un fel anume și fostul prieten și adversar intim observă și se grăbi să întrebe:

– Nu cumva mai ai ceva?... Chiar n-ai țără de milă în sufletul acela al tău?

– Da, stimabile George, mai există una. Acasă. Dar e din cele blânde, oblo-jitoare. De fapt, încă stau la îndoială: să ți-o dărui sau s-o țin în continuare numai pentru mine?

Închise pentru o clipă ochii și în față îi apăru Gheorghieș. Micuț, de numai câteva ore, la maternitate. Apoi ștren-gărel. Apoi „educator” al fraților mici care veniseră după el la un interval de cinci ani. Nimeni dintre ei nu știe că fiul mai mare al lui Gicu Margine nu este al său, din sângele său. Cunoșteau adevărul numai ei doi, soții Gicu și Anuța, iar de când ea a „plecat”, taina o poartă el unul. Acum stătea la îndoială și o întreba și pe Anuța: să divulge oare secretul? Ce va avea de zis Ghiță? Acel Ghiță Vântu de atunci și cel de acum? Și ce va avea de spus Gheorghieș?

Ei, dar până atunci mai este. Mai vedem...

CRONICĂ LITERARĂ

AURA MARU
SI POEZIA LUI
HOMO VIATOR

de MARIA PILCHIN

© N. RĂILEANU

AURA MARU
DU-TE FREECHISINĂU
Editura CARTIER
2015

Cartera poetei Aura Maru *Du-te free* (Cartier, 2015) este mai mult decât un volum de poezie. Tema centrală a cărții, cea a unui *Homo Viator*, a omului călător între lumi, între diversele ipostaze umane ale ego-ului liric, este o temă majoră astăzi în vacarmul lumii contemporane marcate de identități nomade și de identificări volante ale umanului. Volumul este scris într-un limbaj care se ridică la înălțimile genului, dexteritatea poetică trădează însă mai mult de atât, ceea ce impune cartea este nu atât limbajul sau imaginile și expresia poetică, ci conceptul, „marca” lirică a cărții. Fapt care anunță o maturitate certă a poetei și a poeziei.

Vocea poematică ne anunță: „*fac surfing pe flăcări*”, „*alerg/ în echilibru/ instabil*”. Or, este vorba de un eu care caută, se caută, de aici și „matematica infinitului” poetic. Este vorba de ipostaze umane ale deznădăcinării sau, mai bine zis, ale ruperii voite de rădăcini: „*kino-terapeutul întreabă/ tu de ce/ nu încapi/ în niciun oraș*” și răspunsul vine: „*orașele astea grețos de curate*”. Totuși, există niște pivoete fixe ale omului în aceste pagini. Este vorba de cimitire și case: „*cimitirele/ sunt cele mai stabile forme de societate*”; „*trec pe deasupra casei/ avioane*”. Aceste fixări umane sunt niște axe (chiar dacă provizorii) ale ființei migratoare.

Omul călător pleacă, mereu pleacă undeva, este un om modular ca și cel din cărțile lui Toffler. Obsesia: „*te desparți/ te desparți*” este chiar o obsesie poetică: „*mulți ani/ am căutat un singur poem/ se numea rondelul despărțirii*”. Viața pare a fi privită ludic, dar este o aparență, drama existenței călătorești poartă doar o mască joculară: „*ziua în care plec pentru totdeauna îi văd pe toți legați/ ca în jocul împărate împărate dă-ne un soldat*” –/ unde nu înțelegi niciodată dacă unindu-se corpurile/ țin alt corp să nu cadă sau îl opresc să zboare”. Este o poveste și de timp și spațiu, este depărtarea în ambele dimensiuni: „*să treacă să treacă mai mult timp de când am plecat/ iar eu voi avea grijă să merg cât mai departe*”. Este și despărțirea de sine: „*îmi ies din piele/ (oasele)*”.

Acest volum încearcă să și topografeze o lume reală și mentală: „*s-ar putea spune [...] că e o chestie de geografie*”. Reperarea spațială este una problematizată: „*niciunul n-are încă vreo idee/ despre unde se află pe hartă*”. Cartografierea este una mai degrabă onirică: „*o dată am visat că mă târăsc pe o hartă*”, iar aceasta dacă și era una reală, atunci „*ochii nu se mai uită în hartă*”. Cu harta în față, ni se spune: „*bineînțeles că o să ajung într-o zi înapoi acasă/ dacă merg spre vest*”, unul din clișeele „*excursionistului perfect*”, acasă, acolo în est unde nu avem oceane, „*avem o mare mică dar ca s-o vezi tre’ să mai treci/ niște hotare*”. Eterna istorie a căutării a ceva pierdut, părăsit sau uitat.

Este vorba și despre o matrice (im) proprie de identificare, un spațiu din care se pornește, din care se devine cumva fractalic: „*vorbim povestim/ trecem prutul*”, apa care produce identități și propulsează spre „*românia/ o noțiune foarte abstractă*”, ca să se ajungă mai apoi acolo „*pe malul hudsonului [...] nu ești în românia/ într-adevăr nu ești*”. Eul acestei cărți posedă o „*formă minimă de identitate*”, una care vine din „*europa de est/ vremuri opace*”. De aici și fuga, și căutarea aproape similară cu cea a lui Ahașver.

Opacitatea aduce dorința escapadei. Disperarea însă produce ideea că „*nici să fug nu mai are rost*”, se recurge totuși la „*un jogging ușor*”, „*spre locuri mai îndepărtate*”. Depărtarea te face să observi că „*acum înțeleg/ pe viu distanțele*”, le trăiești, le parcurgi epidermic. Panoramic, sunt extinse limitele sinelui, așa încât vedem și „*mulțimile făcând jogging în maratoane*”, o lume alergătoare, una ahtiată, prinsă într-un speed-rally uman.

Omul călător posedă un *passe-partout* „*am pașaportul albastru și certificatul galben/ mai trebuie roșu?*” Cromatica este una a tricolorului și a vieții. O viață care devine rutină (în pofida iureșului nebun pe care îl conține): „*cu fiecare drum/ devii calm și mecanic*”, un fel de robotizare a simțurilor și a receptării lucrurilor și ființelor din afara ta. De aici și „*du-te free frate*”, te du „*cu toate trenurile bărcile autobuzele/ și mașinile imagina-*

bile/ cu aripi metalice”. Astfel, în această carte, Aura Maru pune întrebări mai mult decât poetice, ea punctează problemele omului la zi: acele „*călătorii fotoșopate*” ca și întreaga noastră existență, „*ce se va întâmpla dacă ne vom opri deodată*”, „*toți vin de undeva, iar undeva-ul/ te lasă cu sechele*” – iată întrebările retorice ale cărții. Este și o poveste xenologică această carte, una de studiu a străinului: „*dansul imigrantului rătăcit*”, al extraneului venit, iată o altă temă complementară a cărții. Este vorba și despre o poezie cu xanax, așa cum *homo viator* trăiește într-un permanent exil interior, care este totodată și o permanentă escapadă din sine (acel șarpe care își mănâncă coada).

Desigur găsești în aceste pagini și unele fragmente de meditații cultural-anthropologice, cumva eterogene în economia volumului, dar deloc deranjante, mai ales că vin pe final și pot fi citite și ca niște anexe, ne-o permite schimbarea stilisticii, a expresiei și chiar a punctuației. Cartea se impune însă printr-un permanent dialog între *Eu-Acesta* cu *Eu-Acela*, fascinează bogăția contactelor umane, un eu extins la celălalt, ipostazele multiple ale acestuia prin alterarea zilnică a eului poetic de către locurile, oamenii și obiectele pe care le cunoaște în drumul său.

Aura Maru face parte din poezii care consideră că nu scrii dacă nu ai ce spune. Autoarea ne anunță că în plin consumism și materialism (*de duty free*), în plină epocă a preocupării de trivial, poezia devine o religie (practicată, nu declarată și declamată), o dimensiune transcendentă a umanului. Poeta are o bună pregătire filologică, o serioasă experiență culturală și civilizațională (ea chiar „*călătorește*” între lumi, deducem acest fapt și din CV-ul auctorial). Or, tineretea poetei nu exclude un *background* serios într-un domeniu mai mult decât interdisciplinar, cel al realității identitare. În acest sens, în cartea aceasta cunoști un eu basarabean „*scanat*” identitar, culturologic, artistic, antropologic, politic etc. Am toată încrederea în ceea ce face Aura Maru. Poezia ei are tot creditul meu critic și poetic.

POEZIE

GĂURI
NEGRE
NORI
DE PLUS
de GHENADIE NICU

GHENADIE NICU S-A NĂSCUT ÎN 3 FEBRUARIE 1963, BĂLȚI. A ABSOLVIT FACULTATEA DE FILOLOGIE A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA, 1989. DOCTORAT LA INSTITUTUL DE LIMBĂ ȘI LITERATURĂ AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI, APOI LA UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI.

DEBUT EDITORIAL: „CALMANT PENTRU ALTER EGO” (HYPERION, 1992).

ALTE VOLUME: „DEȘERTUL CONSOANELOR” (ȘTIINȚA, 2003). ESTE PREZENT ÎN ANTOLOGIILE: „PORTRET DE GRUP. O ALTĂ IMAGINE A POEZIEI BASARABENE” (CARTIER, 1995); „LITERATURA DIN BASARABIA ÎN SECOLUL XX” (ARC•ȘTIINȚA, 2004).

PREMII: PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA (2003).

toate femeile frumoase aveau 14 picioare
femeile frumoase din singurul univers plat și rectiliniu
pe care îl aveam la dispoziție

ele se mișcau într-un fel rectangular
cu minunatele lor picioare de păianjen prozodic

și nici holde pârquite nici versanți pleșuvi
plini de promoroaca secundelor
nici chiar minima ceară
în care se prefac pieile luptătorilor pe câmpul păraginit
nu le-ar fi putut spune de exemplu povestea dimineților larvare
când te trezești pe o iarbă congestionată
te uiți la pietrele înfipte în cer
deschizi o gură convențională
ridici o pleoapă de carton
deletezi pe frunte o șuviță de păr
pui o clonă curată pe pata de la rever

stăteam în șezlongul ăla rubiniu
un cal de epocă în picățele
și de jur împrejur pereții se măcinau delicat și cuviincios
în ritmul scripturilor

spre seară (pentru că ziua se scrumuia repede era nerăbdătoare)
trăgeam o pleoapă peste mine
suflam în candelabre

mâna mea aluneca pe fereastră
până la grămada de lemne din curte
tresălta pe nisip
aduna răcoarea

iar eu adormeam liniștit la gândul că cineva numeros
sprijină pereții
se umflă ușor când și când
și sperie necuvântătoarele

poate că așa după multiple eforturi
o să vină pe culmi o perdea de sânge
și din vălătuci grei din cuie
mă rog din tot calabalăcul
vremurile vor închega un orizont

deocamdată noi lunecăm fericiți în buzunare
de după reverul dat cu sineală
răsare mânuța infantei
în pliuri se aude gramofonul

ce eram eu acolo la o adică?
(acum că sunt matur pot să pun o asemenea întrebare pot)
cred că o piatră
sau nici atât: pământul era arid
o suprafață plană fără copaci (nu erau nici semne rutiere)
și tata cred că era o mare abstracție
pierdut pe lângă corpul său transformat în vijelie
și se făcea seară nu bătea niciun fel de vânt nu tu boare nimic

cine știe de cât timp eram acolo
nu știu dacă aveam degete de exemplu
ce țin minte bine (și când îmi fac cruce mă cutremur
și mi-e frică să nu mă prăbușesc la podea într-o grămadă de granule):
cerul geologic de deasupra
cu munți cratere și șosele

era atât de aproape că puteai luneca numaidecât într-un defileu
și eram atât de singur și atât de străveziu

te chemasem atunci la antipozi
ai trecut iute cu pași de felină cum zic biografii
și corpul tău s-a mulat cu un tact desăvârșit pe stâncile stacojii

stacoiji întrebai tu de ce stacojii
și treceai cu degetul peste piscuri

intrai în desiş
reapăreai din valuri
apoi plecam undeva
orbecăiam printr-o ceaţă argiloasă

să vă spălaţi pe mâini strigau mămicile noastre
tata la poartă tăia ceva într-un pegas înşuruba
pilitura urca pe mâinile lui ca o cocoaşă de omidă

şi a fost noapte şi a fost zi

eu m-am întors într-o după-amiază
m-am prăbuşit peste oasele mele în prag
şi am înţepenit aşa privind cum din pământ
cresc arcuri galbene
cum arcurile înfrunzesc
cum la umbra lor se încolonează buburuzele

da poate că ar trebui să descriu cadrul acesta

ar comporta nuşce importanţă pe viitor
dar sunt proiectat pardon pe o şosea internaţională
prietenui mei zace frânt în portbagaj
picioarele lui au luat-o la trap spre fâşia aia forestieră sau ce era
(un lan de porumb? de unde porumb printre sticle printre nicheluri?!)

aş fi putut să sar în privirea lui ca într-un puţ
poate că aş fi nimerit într-un târziu ieşirea de rezervă
sunt sigur de asta pentru că am tenacitate şi un torace bine dezvoltat pot filtra
impresii

şi dincolo aş fi dat într-o burtă
aşa spune cutuma aşa ne asigură busturile acoperite cu licheni
serile când risipim bănuţi

şi ar fi fost cald vreau să cred pilozitaţi de tot felul (de ca prin gospodării)
eu aş fi înaintat ca un briceag un pic speriat un pic surâzând
aş fi avut un licăr acolo
adorata m-ar fi aşteptat în pielea ei de piatră gonflabilă

păi că nici nu e nevoie de prea mult efort

uite stai aici şi numeri degetele
alegi unul de culoarea chihlimbarului
desfaci o tâmplă trimiţi în străfunduri o privire sinuoasă
şi o grămadă de voci cad ca o promoroacă frenetică pe portativ

oh nu te grăbi să iei act
pune pălăria asta undeva
de exemplu pe apa curgătoare care ne scaldă frunţile
şi aşteaptă puţin că îndată va răsări soarele doveditor

şi în odăile care acum se contrag peste lucruri
care se retrag panicate în colivii
în odăile care tremură ca nişte rozătoare pe fundul bocancilor
între pereţii lor umezi ca nişte scutece
noi ne vom dezvolta în sensul metalelor şi mai departe
către bunicile noastre cuirasate

vai mie îmi strigam de pe malul celălalt

în timp ce peste tot cădeau cocoloaşe de hârtie
şi de după clădirile filiforme
apărea femeia aceea cu trident
cu pupă şi proră
şi cu un mare catarg din vocale
şi striga

striga aşa ca un cal bolnav de tignafes
unde sunt măi omule bolurile
unde sunt scoarţele pe care na îl făcurăm pe ăl mic?!

striga la dreapta striga la stânga
striga peste membranele lichide

iar noi două cochilii umede pline de pori
ne făceam tot mai mici
micron după micron
până treceam şi de infinitul ăla mic
spre câmpii pline de tălpi şi desene papilare
unde mamă! horde de florărese se rostogolesc fără istov
peste o nesfârşită balustradă de ceaţă

mă gândeam la faptul că trăiesc printre rufele astea multicolore

şi că râd aşa când şi când de imobilitatea lor studiată
ca un fluture îmbătrânit cu aripa încărcată de clame

cealaltă e ciuruită zace undeva în rada unui port îmbibat cu scorţişoară
acolo am intrat odată într-o cafenea rupestră şi am cerut barmanului un cocteil
el mi-a întins un mănunchi de linii fumegoase
„graffiti!” zisese şi îmi făcuse complice cu ochiul
şi eu am simţit atunci dumnezeu ştie cum curiozitatea fierbinte a nisipului
trepidaţia ascunsă a peştilor

şi de-odată am rupt-o de fugă
am alergat spre malul priporos
unde ştiam din bătrâni că opreşte trenul
iute-iute
de-a dreptul prin fostele mele cărnuri

nu mai ţin minte pe unde am cotit nu mă călăuzea nimeni
dar spre dimineaţă – asta e cert – m-am pomenit cu gleznele însângerate
şi gâfâind neîncetat
pe o prispă de mărgean
coiful zăcea la doi paşi în buruienile tatuate cu mare artă
aşa o să ne apuce într-o zi istoria: râzând de maturitatea exemplară a regnului

exista undeva într-o pădure paradigmatică

osuarul cu tipsiile amplasate simetric
treceam pe acolo bine gătit
răspândeam efluvii
peste degetele mele curgea
un lichid gălbui
ochiul meu
(bine centrat plătisem turme de îngeri)
pulsă feciorelnic într-o pieleţă străvezie
arătam ca un smochin gigantic
în lumea aceea de insecte micronice

şi era mamă o zi foarte festivă
convivii stăteau tolăniţi pe iarbă
din marsupiile lor susurau tihnit nişte ape întunecate
se spuneau vorbe mari
propoziţii bine rodite
(fâl-fâl peste mlaştina fumegândă!)

printre stările elocutorii
se auzea vuind lugubru digestia

eu trăiesc printre voi fiinţe pneumatice găuri negre nori de pluş

degetele mele umblă ciocănesc se fofilează printre circuitele voastre
încalecă relee urcă de-a buşilea pe fire şi creste
mestecă întruna golul odăii
şi-mi dau mie alergătorului pe ţeste săritorului în golul urechii
o senzaţie de lut catifelat sub pleoape

aşă mă mai slăbeşte şi pe mine păcatele mele
îmi îngăduie să respir sub un trunchi acolo
ca un cal acoperit de melci şi petale de muşţel
liber printre cârpe pe care poţi citi dacă vrei crezul
lângă tencuiala care mai desparte lumea noastră de fluturii înfometaţi
cei care acoperă umbra genetică a străzilor
şi putregaiul scânteind de-a lungul marilor bulevarde

fiindcă asta e: stai aici şi aştepţi să cadă peste tine o gură plină cu bălării
cu pet-uri cu resturi de peşte cu firicele de păr pubian
şi de-acolo
neaşteptat de suplă de albă incredibil de serafică
să apară o mână care te va chema cu degetul ei aseptice şi maliţios

câteodată îmi pare bine şi mie că-l revăd

are vechiul lui aer de gentilom înconjurat de caracatiţe
şi păşeşte tot aşa: cu o trenă uriaşă de pălării şi madrigale după el
salută ceremonios îţi întinde o mână aproximativă
adulmecă ceva indidicibil prin interioarele în care se răsfaţă viitoarele femei
prin interioarele în care se macină exuberant cartierul acela plin cu fiare obosite
dar atât de înţelepte sub cerul lipsit de certitudini

şi în ezitarea lui
adânc printre viziunile pe care le risipeşte ca un patinor
se dilată spre noi către geamurile plictisite o pânză rece şi îmbrobonită
ca un pardesiu de pterodactil

IN MEMORIAM • ALEXANDRU VLAD

„VIATĂ MAI MULTĂ” PENTRU „OMUL DE LA FEREASTRĂ”

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

O frază ca un fir de metal, autenticând opera unuia dintre cei mai importanți prozatori români contemporani, Alexandru VLAD (1950-2015): „În viață omul privește nu înainte, ci încotro e viață mai multă...” (*Ploile amare*, ed. Charmides, 2011, p. 90); la fel de bine se poate cita din oricare altă carte a regretatului nostru prieten, căci „ceea ce individualizează scrisul lui Alexandru Vlad este, banal spus, formidabila adevcare a stilului la conținut” (Tudorel Urian). Nu-i mai puțin adevărat că și omul în carne și oase a fost de-o vitalitate debordantă (niciodată însă strâmtorându-i pe alții!), de unde și generozitatea scrisului său. Fără să fie un autor prolific – câteva volume de proză scrută, dintre care *Aripa grifonului* lua premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru debut, în 1980; trei romane (ultimul, *Omul de la fereastră*, apărut vai! postum), dintre care *Ploile amare* a fost distins cu premiul Uniunii Scriitorilor din România și cu Premiul Academiei Române, în 2011; câteva culegeri de schițe (formidabilele lui editoriale!) & note de călătorie; prezent în mai multe antologii; la toate astea adăugându-se traducerile sale din Joseph Conrad, W.H. Hudson, Vladimir Tismăneanu, Alberto Manguel –, cuvântul care i se potrivește cel mai bine e *mult*. Și în viață, și în creație. Care, la Alexandru Vlad, formează un tot întreg.

I-am prezentat, de-a lungul anilor, câteva titluri în cadrul emisiuni mele de la Radio Europa Liberă *Carte la pachet*; n-am apucat însă, deși mi-aș fi dorit-o cu ardoare, să înregistrăm niciun dialog pe teme socio-culturale, dânsul fiind și un redutabil polemist & vorbitor cum rar se întâmplă. Fermecător în toate, Alexandru transforma comunicarea într-un „ceremonial al rostirii pedant, prețios, cu o mișcare amplă și, paradoxal, firească” (Irina Petras); cu nelipsita-i pipă în dinți, aducea a personaj de roman melville-an (știa pe din afară pasaje întregi din *Moby Dick*, pe care-l prețuia enorm), spunându-se pe sine și rostuiind înțelesurile lumii. În cei aproape 25 de ani de când ne cunoaștem, nu l-am auzit niciodată vorbind „ca să nu tacă” – Sandu pune viață în tot ce spunea, prin viu grai sau în scris.

Despre un „roman cu anexe” în lucru de vreo 250 de pagini îmi vorbea Alexandru Vlad la ultima noastră întrevvedere de la FILIT, în octombrie 2014, fără să fi bănuیت că tocmai „scrie cu mâna lui o carte postumă” (Ion Mureșan). *Omul de la fereastră*, Charmides, 2015, este în acest sens nu doar testamentul literar al prozatorului clujean, ci și – cu o vorbă inspirată a lui Bedros Horasangian – „Simfonia IX a unui prozator român care a așteptat îndelung să-și găsească tema, ritmul scriiturii și organizarea ideilor”.

„...cu timpul mi-am dat seama că aveam de acum două vieți. Una rămasă în comunism, unde ne sunt amintirile, adolescența, inițierile și reflexele. Alta în democrația improvizată care a urmat”, se mărturisește Adam, pornit pe urmele surorii sale Monika, fugită în Occident după ce trăise pe propria piele Mineriada din '90 („Ești tânără și robustă, te vei reface”, îi spune medicul, „Dar, fata mea, copii nu vei mai putea avea”), iar atunci când o găsește într-un oraș din Elveția (sau mai degrabă se lasă găsit), întrebarea vine firesc: „Oare să fi fost noi o familie blestemată?” – cu gândul „la mama care murise de timpuriu, poate din cauza singurătății și abuzurilor tatii, (...) la nesfârșitele ore de crâșmă ale tatii (...), la cultul purității în acea lume insalubră...” Răspunsul e pe măsură: „Oare să fim noi românii un popor blestemat?”, și asta deoarece „în înfruntarea cu comunismul nu există învingători (...) Există doar trei feluri de înfrânți: înfrânții care nu știu și nici n-au știut vreodată că sunt niște înfrânți; înfrânți care au știut de la un moment dat sau unii chiar de la bun început că intră în tabăra înfrânților; și, o a treia categorie, înfrânți cu mentalitate de învingători, care nu pot accepta nici în ruptul capului c-ar fi niște înfrânți”.

Când nu mai rămân decât 20 de pagini până la sfârșitul narațiunii, o notă de la Anexa 4 proiectea-

ză romanul într-un *illo tempore* mitic: „Victimele nu sunt aproape niciodată pure. Ele au fost aproape întotdeauna maculate. Călăii sofisticăți asta fac în primul rând – maculează victimele. Răul dăinuiește nu doar câtă vreme trăiesc călăii, ci și câtă vreme trăiesc victimele”. Or, luând partea victimelor – Adam, Monika, dar și autorul însuși –, *Omul de la fereastră* este răspunsul românului de bun-simț la teroarea istoriei.

Apropo de scris, toată lumea știa că Alexandru Vlad se are bine și cu poezia, revista „Vatra” publicându-i de-a lungul anilor vreo duzină de poeme, la intervale mari de timp, de fiecare dată însă câte unul singur. Părea un ritual al lui, încă unul pe lângă cel al povestitului. Ei bine, ultimul său poem antum, apărut în „Vatra”, nr. 10/2014, m-a lăsat pur și simplu *bouche bée*, fără să citesc însă premoniția (cum vai! n-am știut-o citi nici pe a lui Ioan Flora, care-și intitula ultimul volum de poeme chiar așa: *Dejunul sub iarbă!*), nici nu ascunsă printre rânduri, ci rostită *à haute voix*. Iată-l:

Evoluția sentimentelor

Și uneori, ca din senin mi-e dor de ea.
Atât de fin, atât de puțin
Că încremenesc în mijlocul unui gest.

Ea nu mai există, știe asta toată lumea,
Nici eu, dacă mă gândesc bine, nu mai exist,
Și cum poate cuiva care nu mai există să-i fie
Dor de cineva care nu mai există?

Pentru că-ntr-o vreme am dispărut și eu,
M-am scurs în crăpăturile dintre podele
În tubul cu pastile rămas deschis
În călimara cu cerneală uscată.

După cum se știe dorul usucă lucrurile.

Textul mă răvășise, și i-am scris pe e-mail câteva cuvinte în acest sens. Ce credeți că mi-a răspuns Sandu? Două rânduri, plus semnătura:

Eu nu scriu poezie, dar pun seara o coală albă
pe birou și ma culc.
Dimineața mă uit – de obicei nu este nimic,
dar uneori...
al.vlad

Acum stau și mă întreb dacă în dimineața zilei de 15 martie, când neuitatul nostru prieten a închis ochii, poezia nu i-a lăsat un ultim mesaj pe coala albă de pe birou...
Și dacă da, care o fi acesta?

Alexandru Vlad, Liviu Antonesei și Emilian Galaicu-Păun. Filat, Iași (octombrie 2014)

PROZĂ

PĂPUȘA

de LUCREȚIA BĂRLĂDEANU

© N. RĂILEANU

La început a fost femeie. Era tânără, frumoasă, zveltă și, bineînțeles, un pic cochetă. Așa, un picuț doar. Atât pe cât i-ai ierta, zâmbind, o șotie nevinovată unui copil încântător. Dumnezeu o înzestrase cu de toate: avea gusturi rafinate, imaginație bogată, maniere elevate și un zâmbet fermecător. Frecventa lumea bună și reușea să se distingă, seducând inimi și smulgând admirație.

Bărbații o adorau. Îi căutau societatea, roind în jurul ei ca albinele. Se întreceau în a-i face complimente și avansuri. Fiecare își dorea câte ceva de la ea: unul s-o privească, altul să-o atingă, un poet să-i dedice o poezie, un interpret – un cântec, un tânăr student să-i ogere o floare. Un pictor dorea s-o picteze, un actor visa s-o sărute, altul – să-i vorbească ori s-o asculte. Altcineva se încumeta s-o iubească. Un cineva îi dăruia inima. Câte un ins mai experimentat și cu poziție solidă în societate îi propunea s-o facă vedetă. Erau și din cei curajoși care și-au dorit s-o ia de nevastă.

Am întâlnit-o la București, la Chișinău, dar și la Paris. O chema, se pare, Rodica, ori poate Silvia. S-ar fi putut să fi fost Anastasia. Ori, de ce nu ? Ludmila. Ori poate Andreea... sau Arielle. Toate aceste nume i se potriveau de minune, fie că era dispusă să se producă în show-business, muzică, televiziune, teatru, literatură ori s-o facă pe animatoarea la nu știu ce și nu știu cum dintr-o mare metropolă. Toate i-au adus un surplus de senzualitate imaginii încântătoare, și au mai adăugat câteva carate la coeficientul ei de reușită personală și profesională.

Dar astea toate până în ziua în care Timpul crescua mare nu doar în urma muritorilor de rând, ci și-n urma ei. Atunci și-a permis, nemilosul, să-i scuture pe ici-colo câte-o petală roză de pe obraz și să-i prindă în locul acesteia câte-un rid. Să-i rotunjească mai mult coapsele și să-i lase sânii mai moi. Iar odată a descoperit cu stupeoare că i-au fost presărate, pe nevăzute, în părul ei mătăsos, câteva fire argintii !

Ce cruntă decepție ful Cum? se întreba ea disperată, i s-a putut întâmpla și ei așa ceva? Ea, care credea până adineauri că cei care acceptă să îmbătrânească sunt niște proști și vinovați că nu și-au propus și nu au vrut să rămână tineri?

A, nu! Nu-i trecu prin capșorul ei încântător gândul că ar fi putut negocia amiabil cu timpul să fie un pic mai îngăduitor, mai bun cu ea, s-o ajute să lucreze cu spiritul, ca să pară mai tânără decât era. Să nu se ajungă la un conflict sângeros, în care să fie implicat bisturiul. Să-i respecte funcția pe care acesta o avea de împlinit în lumea asta, lăsându-ne să călătorim pe coama lui, până când, odată, avea să ne prăvale Dincolo. Și nici nu se gândise, din păcate, că o fi existând un echilibru în natură și că atunci când pierzi tinerețe și frumusețe, s-ar putea să ți se ofere altceva în schimb. Poate mai statornic, mai valoros.

Nimic din toate astea. Ea va avea curajul, își zicea, să înfrunte vârsta și să păstreze intactă afecțiunea admiratorilor! Iar dacă s-ar putea, chiar s-o sporească! Căci aceasta devenise, între timp, drogul zilnic care-i alimenta sursa de energie vitală ce-o ținea într-o bună stare psihică. Nu putea scădea doza, căci cădea în depresii. Aceasta chiar se cerea mereu mărită.

Nu mai funcționa demult ca o femeie, ghidată de bucuria firească de a-și trăi normal viața. Nimic interesant nu se mai întâmpla înăuntrul ei: sentimente, meditații – toate astea se estompară, lăsând loc doar pentru programul de shopping, salonul de înfrumusețare, masaje, sala de sport... Spectacolul se dădea în afară, unde se dorea mereu protagonistă. Un spectacol superficial, bineînțeles, dar bine regizat. Fiecare gest era măsurat, cântărit în prealabil și scos la vedere pentru alții. Un zâmbet nu mai apărea spontan, ci era dozat până-n milimetri, o lacrimă nu avea dreptul să coboare nesăbuită în nicio împrejurare, tristă sau veselă, căci ar fi putut lăsa o urmă degradantă pe machiajul tot mai abundent și mai sofisticat.

O privire peste umăr nu se admitea, pentru că s-ar fi putut ca lumina să nu cadă tocmai bine peste profilul ei. Un pas grăbit nu era indicat, căci nu ar fi lăsat să se vadă îndeajuns piciorul delicat prin tăietura rochiei scumpe...

Bref, devenise prizoniera propriei sale imagini, pe care-o admira reflectată nu în apă, ca Narcis, ci în ochii celor care-o priveau.

Lumea care-o întâlnea pentru întâia oară se întreba curioasă:

– Cine o fi fiind acest personaj remarcabil, care se crease cu atâta migală și orgoliu și care era rolul pe care și-l propuse să-l joace pe scena vieții?

Să fie oare soția alintată a unui mare magnat, femeie ce-și arborează libertatea și-și afișează pretenții estetice și artistice, asemeni doamnelor din alte timpuri, ce adunau în saloanele lor mari artiști? Una din cele care poate să le aprecieze cu adevărat arta și s-o poată promova? Ori care doar profită de societatea aleasă pentru a arunca opinii sofisticate, culese de prin reviste (cărțile sunt prea greu de ținut în mâinile ei firave și delicate), încercînd cu orice preț să epateze? Și-o fi dorind poate să fie și muză, dar cum, căci, de fapt, nu a fost și nu poate fi cutremurată de drame existențiale și nici nu are cea mai mică idee ce poate fi viața cu adevărat ?

Ori poate o fi fiind descendentă întârziată dintr-o viță de aristocrați ce și-au pierdut averea și titlurile prin hățișurile întunecate și obscure ale Istoriei? Ea să fi rămas unicul vlăstar ce le certifică existența de altădată, aici într-o lume tot mai grăbită și dispusă să devoreze orice, până și nevoia noastră de iluzii?

Ori este pur și simplu o curvă de lux, făcînd efortul de a-și păstra clienții bogați de altădată și de-a acapara noi teritorii, grație unei filozofii ce o deosebește de alte femei ce practică cea mai veche meserie ?

Dar atenție! Dați cortina la o parte, căci personajul intră în scenă! Trece ca unameleon prin ochii celor pe care-i întâlnește, disimulându-și statutul de păpușă în cel de femeie. Azi este îmbrăcată într-un superb mantou de vizon,

bine ajustat pe corp, pe care îl lasă după un timp, suficient ca asistența să-i fi putut aprecia – și pe el, și pe ea –, să alunece ușor de pe umeri. Va rămâne într-o elegantă rochie bleu royal, marca Christian Lacroix, garnisită de paiete lucitoare și asortată cu un colier argintat și cu o brățară în același stil.

După ce s-a instalat comod în fotoliu, va cerceta atent sala să vadă ce e de remarcat și cui ar fi bine să se arate mai generos. Cu un gest leneș, și evident bine studiat, va ridica, periodic, un braț spre pieptul gonflat, pentru a lăsa să se vadă pe mâinile deja ofilite câteva inele scumpe, printre care unul neapărat cu un mare diamant.

Părul oxigenat, strâns la spate în agrafe cu perle albe, încoronează o față statică. Este, evident, după o nouă operație estetică și face efortul să impresioneze. Afișă pe buzele umflate cu silicon, colorate în roșu, un zâmbet diform, care s-ar dori a fi binevoitor. Ochii șireți de vulpe bătrână se vor fixa cât de curând, languroși, pe chipul unui bărbat tânăr, cu care va improviza, inițial, un scurt schimb de replici. Discuția însă va aluneca, inspirată și bine ghidată de ea, spre sfere mai moi, mai calde, mai excentrice.

În cele din urmă Păpușa, în pantofi de lac eleganți și mereu cu spatele drept, va pleca la braț cu noul ei admirator. Dar să nu credeți cumva că ar putea grăbi pasul spre-a prinde autobuzul din stație ori că ar putea să treacă alert pe unda verde. Nu mi-o pot închipui nici mâncând o înghețată pe-o bancă dintr-un parc. Ori cum ar putea râde în hohote. Ori cum, Doamne ferește, ar putea fi năpădită de tristețe și slobozi o lacrimă.

Cu trecerea anilor, Păpușa Barbie rămâne neschimbată. Periodic, își diversifică și își îmbogățește garderoba, ajustându-și chipul la ultimul răcnet al modei și însușindu-și tot mai multe gesturi automate. Unul este de a lăsa ușa dormitorului deschisă, unde bărbații sunt ispitiți să intre, dar nu să și rămână.

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (III)

17.VII

Așadar, aseară, spre miezul nopții, coboram spre Piazza del Campo, considerată cel mai jos loc din Siena. Până aici, Enzo îmi arată și cel mai înalt punct din urbea atât de vălurată, atât de deal-vale, încât trebuie să ai și unele abilități de alpinist. Punctul respectiv se află în capătul unei stradele (vicolo) care, până nu demult, avea reputația străzii Crucea de Piatră din Bucureștiul interbelic.

Ne oprim și ascult mica poveste a lui Enzo despre un izvor, ca și „devoțional”, al unei contrade de palio. Aici, suporterii echipei vin de se purifică, se roagă pentru victorie.

Piazza di Campo (Piața Câmpului) inițial numea: il Campo. Adică, pur și simplu – Câmpul. Pentru că în locul cu minunate ansambluri arhitecturale, azi, la începuturile Sienei ar fi fost o toloacă. Spre piață coboară 11 străzi. Pe timpuri, când ploua, ele se transformau în râuri care inundau piața. Pentru ca apa să nu intre în primăria orașului, se clădise un zid de protecție. Apoi a venit canalizarea modernă, calamitățile acvatice fiind deja imposibile.

Primul document despre sistematizarea pieței e din 1169. Cum s-ar spune, a trecut el oleacă de vreme, cu tot cu negurile ei. Guvernele Sienei au tot emis legi referitoare la amenajare, standardizare, pentru ca piața să nu fie lăsată la discreția haosului. În fine, a ieșit un spațiu urban armonios.

Forma pieții este hemiciclică, semănând cu valva unei cochilii de scoică înclinate spre sud. Specialiștii au o plăcere deosebită de a descrie complexul și complexitatea acestui punct nodal de maximă utilitate publică a Sienei, dar și unul din istoria și arta italiană în general.

Enzo îmi tot atrage atenția la diverse embleme, simboluri heraldice, inscripții, pentru a se opri, pe îndelete, la statuile lupoaicei ce alăptează doi prunci. Chiar dacă e aceeași, lupoaica romană, capitolină, aici se spune că e totuși *lupoaica sieneză*. Se vede și după înfățișare că e un alt tipaj. Iar legenda povestește că Siena ar fi fost întemeiată de Senius și Ascanus, fiii lui Remus. Adică nepoții lui Romulus care, să ne amintim, își ucisese fratele geamăn înainte de întemeierea Romei. Aceeași soartă i-ar fi așteptat și pe Senius și Ascanius, dacă ei nu s-ar fi ascuns într-un loc depărtat, unde au fondat Siena, care își trage numele de la Senius. Ca orice legendă, zise Enzo, și aceasta e greu de confirmat. Mai există și alte versiuni ale toponimului – de la numele Sae-nius sau din latinul „seneo” = „bătrân/ vechi”.

În întreg perimetrul ei, Siena e împărțită în 17 contrade (echipe) de palio și, odată ce aici se desfășoară iureșul cavalcadei, Piazza del Campo nu

apartține niciunei contrade, fiind un loc public, al tuturor.

Astăzi vom porni spre Florența. (Fragmentul ce ar fi trebuit să urmeze aici, intitulat *La Florența cu Vasile Alecsandri*, a fost publicat în revista „România literară”, nr.51, 2015).

18.VII. San Gimignano

Într-un interviu de acum mai bine de trei sferturi de veac, Eugen Lovinescu opina că jurnalul ar fi „o aruncătură de peniță, lavă izbucnită sub presiunea unei emoții, impresii nemijlocite și pasionale”. Însă azi, când nu mai e penița, ce ar fi jurnalul? O clipocire pe claviatura notebook-ului, o digitare pe ecranul „tabletei”? Dar, de cele mai multe ori, jurnalul începe, tradițional, de la notele din blocnotes, de pe tichetele de avion sau tren, de pe prospectele procurate pentru a te orienta mai cu folos într-un oraș sau altul, de pe pagini informative tipărite și puse pentru vizitatori în biserici, intrări în muzee; în fine, de pe șervețele... Vremurile și modificările din firea omului, din registrul emotiv al acestuia au mai atenuat din *presiunea emoțiilor*, plusând ceva mai mult raționament, stil „neutru”, abilități tehnici-st-scripturale, digitale, electronice, internautice, virtuale... – he-he, de la clasicii literaturii noastre încoace, s-a schimbat, totuși, s-a schimbat ceva în lume și în firea omului! Mai aproape de realitate (prezentă) e Eugen Simion, când scrie: „Orice jurnal de călătorie este un extaz al șocului și al meditației”. Cu componenta meditație nu poți să nu cazi de acord, însă *extazului și șocului* ar fi cazul să le cauți sinonime ceva mai domolite. Trebuie să fii un genist de dezamorsare a superlativelor, mai marilor sau mai micilor exagerări. De la augmentare să treci la o firească argumentare. Numai că aceasta nu trebuie să excludă totalmente impactul șocului cu șoapta ghiocului. Șoapta – ca taină, poezie, romantism, exotism în cumpănită dozare, de care nu se poate lipsi un jurnal de călătorie. În unul din ele (probabil, dintre milioane, în întreaga lume) scriu și eu în zorii acestei zile, în care avem a pleca la San Gimignano. E un orașel cu mare cuprindere istorică și monumentală.

Serile, Alessandro îmi descarcă fotografiile de peste zi. Le stochez pe stick, iar la sfârșitul călătoriei le vom trece pe un CD. Alessandro presupune: „Reieșind din câte s-au adunat deja și din câte au a se aduna, vor trebui două CD-uri”. Sigur, pentru că Italia, cu toate ale ei, e o țară foarte... fotogenică!

În salon e amenajată și o vitrină nu prea mare, cu rafturi pe care se află câteva aparate de foto-

grafiat din vremuri trecute. Îl întreb pe Alessandro dacă e un colecționar de astfel de obiecte. „Poate doar un început de colecție”, zice. Cu bucurie, îi juruiesc unul din cele două aparate de fotografiat „FED-Zenit”, pe care le avem la Chișinău. Ele sunt și în compania unui „Kiev”. Alessandro, care fotografia-ză încă de prin clasa a cincea (în casă sunt și câteva din primele sale poze), știe de „Zenit”, spunând că, pe timpuri, el era căutat și în Italia. Are o optică bună. Dar deja... pensionată, substituită de aparatele digitale. Cu o ocazie propice, îi trimitem „FED”-ul sau se va întâmpla să vină el din nou în vizită la Chișinău.

Prin urmare, ne îndreptăm spre San-Gimignano, de acolo – spre Monteregioni. Astfel că programul este unul peste ce îmi puteam imagina, când schițasem doar următoarele (e drept, deloc puține și ele) ce ar trebui să ni se întâmple în luna italiană: câteva zile la Siena, apoi vizite în Florența, Pisa, Bologna, Arezzo, Perugia, Assisi, Roma (5 zile), la mare (o săptămână), San Marino... Însă în trei zile deja s-au adunat alte câteva orașe, unele exotice, toate – interesante. Și, din câte pot deduce apriori, sejurul ni se va completa și cu alte comune/ localități „neprogramate” din timp.

Ajungem la ora zece și ceva. Pentru a ne mira, în-cânta – ...moderat. (Simt permanenta necesitate de a potoli epitele exclamative, dar, pe de altă parte, îmi zic că nu e bine să stau cu frâna pe emoții...) Arhitectură de vis, de pe o planetă numită, probabil, Medievalitatea în Ceasul Ei de Vârf. Arhitectură și relief natural în regii care, s-ar părea, pot fi create doar de nestăvilita fantezie a virtualității computeristice. Un oraș de doar 7 mii de locuitor pare... supradimensionat, uriaș! Pitoresc, de la temelii până la crenelurile unei adevărate turme de turnuri. Și aici eu vin deja dinspre Apollinair, care spunea cam așa: „Păstorule Turn Eiffel în zori behăiesc/ Pe Sena [Noi am sosit aici de la... S(i)ena! – n.m.] podurile ca niște turme”. Iar la San Gimignano turmele sunt de turnuri. Cu exagerarea metaforică nesupărătoare, orașului i se spune Manhattanul toscan. Însă această bijuterie a verticalităților a apărut cu mult, foarte mult până la zgârie-norii americani. (Dar de ce nu ar fi asemănat și cu Dubai-ul? Că e cam tot pe acolo cu metafora. Să zicem, că o fac eu acum, primul. În... lume. Firește, cu autoironia și doza de scepticism necesare pentru astfel de comparații. Chiar dacă pentru ademenirea turiștilor obiectivitatea nu e totdeauna recomandabilă...)

San Gimignano, intrat azi în patrimoniul universal UNESCO, pornește încă din secolul III î.Hr., de la o vatră etruscă. Menționat pentru prima oară în 926. Prin vremuri, în orașul-cetate au fost înălța-

te cam 75 de turnuri, din care până în prezent au ajuns 14. Ele par și mai maiestuoase grație înălțimii la care e situată localitatea: 334 peste unda și spuma mării.

„Turme de turnuri” avuseseră cândva și Florența, și Siena, numai că, reieșind din alte considerente și proiecte urbane, ele au fost demolate. Mulțimea de turnuri s-a păstrat doar în acest orășel mai ferit de ispitele practicismului modern; turnurile și ca avuție, și ca mândrie. Încă în sec. XVII, autoritățile locale le cerea citadinilor să păstreze cu severitate forma intactă a turnurilor, iar cei care ar distruge ceva din ele să le readucă în starea lor inițială. Cu vreo patru veacuri mai înainte, la 1282, în San Gimignano fusese promulgată legea ce prevedea demolarea caselor care nu corespundeau exigențelor arhitecturale și estetice dorite.

Acum mai mulți ani, populația orașului mai să atingă cifra de 8 mii, însă, precum în majoritatea localităților italiene, ea este în descreștere, acum fiind de circa 7000 de locuitori. Nespus de puțini locuitori care, s-ar putea spune, sunt cu adevărat... terorizați de afluxul turistic anual: peste 2,5 milioane de vizitatori! Guvernarea locală chiar își punea problema să limiteze accesul turiștilor în centrul istoric. Unul din argumente: în plin sezon estival, la un metru pătrat din centrul orașului care, în totalitate, ocupă cinci sute de metri pătrați, revin câte doi turiști. Ce-i de făcut? Pentru vizită să se plătească bilete la costuri deloc modice?... Însă fără turism, locuitorilor orașului, care fac totul tocmai pentru a servi vizitatorii și a câștiga de pe urma lor, nu le-ar veni ușor... Grea problemă...

Din Piazza Cisterna, centrală, o luăm pe stradele înguste, apoi ieșim la margine de oraș, unde respirăm în voie. Chiparoși, dar și palmieri. Și foarte mulți (o)leandri decorativi prin curți, pe la garduri, porți. Un ritual cu chiparoși și leandri. Doamnele noastre spun că frumoșii leandri de fapt sunt foarte toxici, iar Alessandro își amintește exemplul cu niște ostași ai lui Napoleon care, ajunși victorioși în Italia, pe când își preparau cina la ceaunele puse pe trepiede, au folosit vreascuri de leandru, fumul cărora le-a otrăvit bucatele, astfel că mai mulți din ei și-au dat duhul. (Aha, îmi amintesc că citisem undeva că sucul de leandru e folosit la fabricarea otrăvurilor pentru șoareci.)

Apoi coborâm. O doamnă urcă deloc ușor. Zice: „E frumos, dar e prea deluros”.

Asta e realitatea: în multe orașe italiene, în special în cele din Toscana, urcușul e obligatoriu. Iar de la un pas încolo, chiar obositor. Uneori, foarte. Însă situația pare a fi mult aplanată de faptul că, pe cât urci mai mult, pe atât acolo, jos, panorama, priveliștile devin mai încântătoare, până la minunat!

Astfel că și pentru a cutreiera-urca San Gimignano sunt necesare sănătate, forță, inimă bună. Eu către mine însumi: Până pe 11 decembrie anul trecut, nicidecum nu eram în stare de atare performanțe, de, hai să zic, mai că alpinism prin colinara regiune Toscana. Recunoștință, domnule profesor Bătrânac, m-ați întinerit!

San Gimignano, Toscana

Revenind la Siena, intrăm pe la alimentara românească. „Aveți borș acru?” „Bine că ați întrebat. A fost mama ieri și l-a cam strâmtorat, l-a dosit fără să vrea”. Rețin nuanța cu „și”-ul și-l întreb pe domnul, care să aibă ușor peste patruzeci de ani: „De unde sunteți de loc?” „Din Piatra Neamț”. „Păi suntem și noi moldoveni, de la Chișinău”. Patronul se numește Claudiu Constantin.

Întâmplarea mă reîntoarce cu gândul la sfârșitul de august al anului 1987, când, la restaurantul hotelului „Modern”, chelnerița întreabă: „Sunteți moldoveni?” „Pe ce ne-ați cunoscut?” „Păi, când l-am întrebat dacă mai dorește macaroane, copilul a spus: «Oleacă»”. Era cu noi și piciul familiei Zavadski. Dar iată că distanța a crescut nu doar în timp, ci și în spațiu: Chișinău – București – Siena – San Gimignano...

19.VII. Arezzo

În Italia, de regulă, orice drum național are o denumire care se trage spre prezent încă din timpul imperiului roman. Spre Arezzo, mergem pe *Strada Statale 2 Via Cassia* (SS 2). Iar orice nume străvechi acoperă, emblematic, părți importante de istorie. Via Cassia („Care străbate cel mai mare grânar al Italiei”, precizează Alessandro) a fost una din importanțele căi consulare romane ce unea Roma cu Florența. Pentru noi, e de reținut cu spor de atenție (și eficacitate... asociativă, probabil), că această cale trece și prin Clusium, toponim pe care l-a avut și Clujul în antichitatea vetrei sale. Clusiumul italian este

numele roman al unei așezări etrusce, Cievsin, azi zis Chiusi, comună din regiunea Siena. În italiană, *chiusi* înseamnă „închis”.

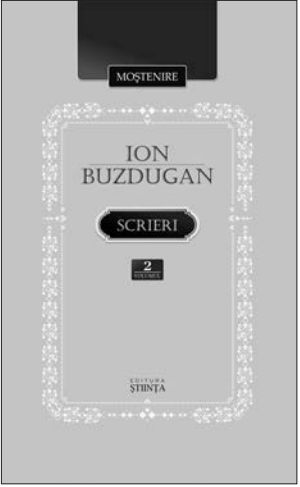
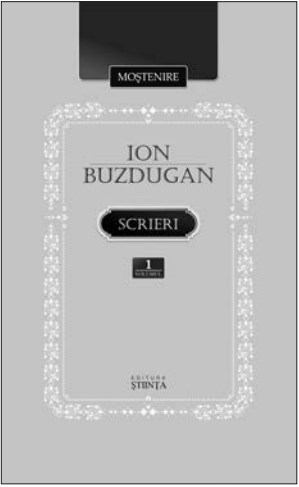
Așa cum Via Cassia era calea de expansiune imperială a Romei republicane în bazinul Padului, Arezzo etrusc e cucerit în anul 311 î.Hr. Romanii au construit cu sârg și măiestrie, cum știau să o facă numai ei, însă noua lor podoabă arhitecturală este pur și simplu demolată în timpul războiului cu goții (sec. VI) și a invaziei lombarzilor. Prin urmare, murii palatelor au redevenit pietre, utilizate pentru fortificații. O singură construcție romană a rămas intactă: amfiteatrul. De ce să-l demolezi, dacă el însuși e o fortificație redutabilă? (E drept, trecerea veacurilor și omul aveau să facă ce n-au făcut năvălitorii: au tot rupt, au tot surpat din măreția de cândva a amfiteatrului.)

În secolele XII-XIV, Arezzo a fost oraș-stat independent.

Din epoca etruscă, urbea a moștenit două bronzuri faimoase: „Himera din Arezzo” (V î.Hr.) și „Minerva” (IV î.Hr.), ambele însă „confiscate” de Florența, care a știut să tot adune de pretutindeni, când cu binișorul, când cu făcutul din deget, sau din lance. Dacă aceste două capodopere transmilenare ar fi la Arezzo, vă imaginați cum ar crește benefica (sub aspect financiar) invazie a turiștilor? E drept însă că autenticitatea etruscă a „Himerei” e mai și pusă la îndoială – prea măiestrită pare modelarea ei, pentru a fi crezută că datează de acum două mii cinci sute de ani.

(Va urma)

NOI
A P A R I Ț I I
EDITURA
ȘTIINȚA

ION BUZDUGAN. SCRIERI. VOL. 1-2
EDITURA ȘTIINȚA, CHIȘINĂU, 2014

Studiu introductiv de Eugen Lungu. Text selectat și îngrijit, repere cronologice, note și comentarii de Mihai și Teodor Papuc.

Ediția pune în circulație opera poetului, folcloristului, publicistului și traducătorului Ion Buzdugan (1887-1967), unul dintre cei mai importanți scriitori din Basarabia interbelică. *Volumul 1* cuprinde poezia originală inclusă în volume, cea din periodice și din manuscrisele inedite ale poetului; paginile de publicistică din periodicele timpului; corespondența cu personalități ale vieții literare. *Addenda* reproduce un manuscris inedit de poezie, intitulat *Cântece de durere*. *Volumul 2* reflectă activitatea de folclorist și traducător a poetului. Primul compartiment reproduce două culegeri de folclor, intitulate *Cântece din Basarabia*, tipărite în 1921 și 1928 la Chișinău și Craiova, precum și două manuscrise ce conțin povești și orații de nuntă. Cel de-al doilea compartiment cuprinde traduceri din A. Pușkin, M. Lermontov, M. Koțiubinski, T. Șevcenko, P. Verlaine, I. Bunin, V. Briusov, A. Blok, K. Balmont, A. Belâi, S. Esenin și M. Gorki.

ARCHIVARIUS

RĂZBUNAREA
LUI
IOVIȚĂ
de NICOLAE POPA

Născut dincolo Nistru, pe coasta pietroasă a satului Cocieri, la 25 decembrie 1935, Vlad Ioviță rămâne orfan de tată în timpul celui de-al doilea război mondial, iar după război rămâne pentru o vreme și fără de mamă, aceasta fiind judecată și condamnată pe motiv că s-a exprimat necuviincios față de Stalin. Adevărul e că sărmana văduvă de război l-a trimis pe tovarășul *gheneralissimus* direct „în mă-sa”. Chiar la o adunare colhoznică. Iar puterea sovietică a ținut să-l ia pe micuțul Vlad sub aripa-i metalică între pereții unui orfelinat. Întâmplarea făcu însă să vină aici niște cunosători ai mișcărilor coregrafice mai deosebite, care au selectat un grup de copii pentru Școala Coregrafică „A. Vaganov” din Sankt-Petersburg. Printre norocoși a fost și Vlad Ioviță. Fără îndoială, era o șansă uriașă pentru un firicel de viață. Iar unul ca el nu avea cum să o rateze. Revine la Chișinău în componența trupei de balet din care mai făceau parte P. Leonardi și V. Poclitaru, contribuind împreună la apariția Teatrului Național de Balet. Era anul 1954.

Aici se cuvine o precizare. Tânărul de 19 ani care face piruete și traver-

sează scena pe poante (citad din nuvela *Dans în trei*: „Pașii nu mi-i auzeam, pentru că așa e felul meu de a pași – fără zgomot. Pășește fără zgomot, îmi spuneau cândva profesorii de dans, altfel n-ai să auzi muzica.”), deși maturizat într-un mediu dominat de limba rusă, când veni vorba de scris în limba maternă, mai ales pentru sine și pentru literatura noastră, scria cu grafie latină. De fapt, sentimentul apartenenței la cultura și literatura română e deja un sentiment definitoriu. Și insistă cu și mai multă perseverență să „reînsușească limba română, tinzând spre desăvârșire”, precum remarcă Dumitru Olărescu într-un superb studiu cu abordări hermeneutice.

E perioada în care se desprinde definitiv de specificul vorbirii de pe malul stâng al Nistrului, poluat de politica lingvistică a R.A.S.S. Moldovenești, și se consacră unei rostirii românești autentice. Curios e că în nuvela *Dincolo de ploaie* (1970), autorul Vlad Ioviță apare în ipostaza personajului Vanița Milionaru pentru care ploaia are un efect „de purificare, de eliberare de amintirile capricioase” (Alexandru Burlacu), dori-nu-și să fie nu așa cum e, ci cum ar vrea

să fie, notând următoarele: „Să nu zic: șante, iorgan, mânăștergură, clapaci, samobroică, nujnic. Să zic: apoi, plapomă, prosop, ciocan, lamă, privată.” Continuă, așadar, o adevărată revoluție în vocabularul unui tânăr marcat încă din copilărie de dogmele bolșevice despre „dezrobirea” popoarelor prin asimilare lingvistică. Începe a se dezlanțui împotriva propriului fel de a fi ca transnistrean, basarabean, moldovean, homo soveticus, și toate acestea la un loc, în numele regăsirii adevăratei identități.

De aici și râvna cu care studiază istoria neamului, obiceiurile populare, folclorul. Puțini știu că prima creație în scris, care l-ar fi putut afirma ca autor, dacă ar fi fost acceptată, a fost un libret. Și nu un libret oarecare, ci după balada *Meșterul Manole*. Firește, era mult prea deranjant pentru necesitățile stringente ale mediului propagandistic de pe atunci. A simțit gustul amar al primei interdicții, care însă nu a putut îngenunchea un mare talent, chiar dacă au urmat și alte interdicții, venite parcă pe bandă rulantă.

Or, puțin mai târziu, ajungând la Cursurile superioare de scenaristică de la Moscova și avându-l ca maestru

pe discipolul lui Serghei Eisenstein, profesorul Leonid Trauberg, Ioviță este surprins că i se refuză scenariul de film *Dimitrie Cantemir*. Ca „lucrare de curs” în acel moment. Motivul? În scenariu era vorba de înfrângerea armatei ruse în bătălia de la Stălinești. Iar Petru cel Mare și armata rusă, conform standardelor impuse de Imperiul Rus, și cu atât mai insistent de Imperiul Sovietic, nu aveau cum să iasă din bătălii decât doar cu victorii zdrobitoare.

Numai că ambițiosul Vlad Ioviță, după mărturisirile aceleiași foarte atent biograf Dumitru Olărescu, „i-a promis lui Trauberg că până la urmă va turna un film pe baza aceluia scenariu.” Ceea ce s-a și întâmplat în anul 1973. Doar că „profesorul Trauberg n-a mai reușit să vizioneze filmul – a orbit...” Ce-i drept, referitor la acest film, celebrul Emil Loteanu susținea că „artistul Vlad Ioviță a rămas nesatisfăcut de propria sa operă, mulțumindu-se doar cu puținul ce i-a reușit: să strecoare în substraturile filmice durerile acestui neam...”

Pe fundalul acestor hărțuiri, care de regulă reduc la tăcere o conștiință artistică, Vlad Ioviță în mod premeditat, presupun, își găsește refugiu în ale

FOTOGRAFE |
NICOLAE RĂILEANU

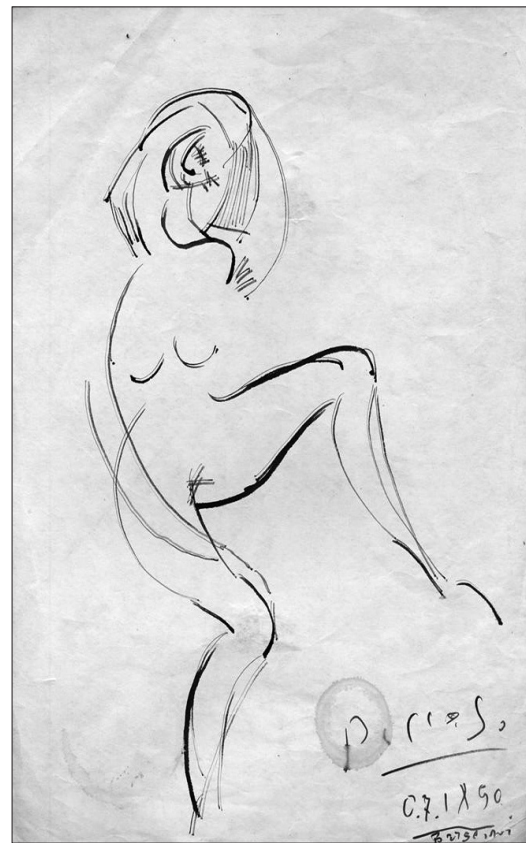
Vlad Ioviță regizorul

Cu actorul Dumitru Caraciobanu (1980)

Vlad Ioviță, balerinul. Sfârșitul anilor 1950

Unul din desenele atribuite lui Picasso (1950)

povestitului. Secretul său pare să se bazeze pe ideea că scrisul poate bate filmul, precum, zice-se, și viața bate filmul. Vine în proza anilor șaizeci cu o scriitură cinematografică. Acum criticul literar Alexandru Burlacu constată, și pe bună dreptate, că e o proză neorealism. Neorealism pe fundalul realismului socialist. Vizualizare prin cuvânt. Cuvântul ca cinematograf. Între semnificație și semnificant, între noțiune și obiectul noțiunii, prozatorul Vlad Ioviță poate fi citit cumva și în format 3D. Citiți&priviți: „Blocuri – la stânga, blocuri – la dreapta. În urmă – blocuri și în față... În față, proiectat pe cer – pilonul Televiziunii. Pe cerul scrobrit – pilonul roșu, pilonul cu 12 ochi roșii. N-ar trebui să-l vezi în față, îmi spuneam. Nici la stânga, nici la dreapta. În urmă ar trebui să rămână pilonul și tu să mergi la vale, nu la deal, tot la vale, printre blocuri, nu la deal, spre blocul cu un geam aprins”.

Proza și cinematografia lui Vlad Ioviță e precum cerul de sus și cerul din oglinda apei. Uneori nici nu pricepi unde arată norii mai adevărați: pe cer sau în apă. E felul său de a ne prezenta lumea văzută din mai multe perspective. Iar dacă ne gândim cum a conceput și a realizat filmul *Fântâna*, de-o pildă, observăm că intervine și o a treia componentă. Adică, totul e posibil. Inclusiv racordarea la eternitatea vieții de zi cu zi. Pe scurt. În stil iovițian. În satul natal, Cocieri, pe malul pietros al Nistrului de dincolo de Nistru, insistă să filmeze cum se sapă o fântână. Iar la Cocieri – atenție! – nu exista decât doar o singură fântână. (Anticipoz: acum sunt două!) Filmează cum consătenii sapă și sapă. Îmbărbătați de el, Vlad Ioviță, că vor da de apă. În sensul că nu sapă doar pentru ecran.

Și se muncește de-adevăratelea, nu ca în filme. Și dau de apă. Acolo, pe coasta Nistrului de la Cocieri. Dau de apă precum se vede și din filmul *Fântâna* – cel mai bun film documentar de la noi al mai multor timpuri, ca să nu zic al tuturor timpurilor. Un documentar de pe când nu se săpa în adâncuri,

ci doar spre toate orizonturile posibile. Acest film azi e în programul de studii al celui mai important institut de cinematografie de la Moscova. Pe când și la București?

Dar să revin pe meleagurile noastre. Am băut și eu apă din acea fântână. Acum o lună și ceva. Consătenii tocmai îl comemorau pe Vlad Ioviță la cei 80 de ani de la naștere. Mai ales acolo, la Cocieri, îmi părea incredibil că a decedat la doar 48 de ani.

Așadar, am băut și eu apă la Cocieri din fântâna săpată/ filmată de Ioviță. Am scos apă din acea fântână și l-am pomenit, împreună cu Vladimir Beșlea-gă, Dumitru Olărescu, Nicolae Răileanu, Zinaida Timofte și mulți alți apropiați, cu vorbe ce înseamnă pentru Ioviță omniprezența definitivă pe acel mal al Nistrului. Adevărat, colacul fântânii era, ca să zic așa, scurmat de gloanțe. Urmele gloanțelor trimise spre satul lui Ioviță de separatiști în timpul conflictului de pe Nistru (1992). De fapt, anume acele urme de gloanțe pe colacul „Fântânii lui Ioviță”, cum i se zice azi, ar fi și semnul nedorinței de a-l accepta pe Vlad Ioviță ca fiind anume cel care e și azi: un scriitor de limbă română deosebit, născut pe malul stâng. Oficialitățile sovietice de pe atunci acceptau la culmea disperării că e un mare regizor și scenarist. Dar să mai fie și un foarte important scriitor de limbă română, ar fi prea de tot, pentru ei.

De fapt, acele urme de gloanțe de pe colacul „Fântânii lui Ioviță” sunt mai curând o răzbunare a celui care e pus în cătarea armei, și nu a celui care ochește. Dovada? Cea mai autentică, deci și cea mai grăitoare, expoziție a unui scriitor de la Chișinău. E vorba de expoziția consacrată celor 80 de ani de la nașterea scriitorului și cineastului Vlad Ioviță, organizată în Sala Mare a Muzeului Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”. Aici totul e la vedere. E masa de lucru a scriitorului, dar e și bibliotecă. Or locul de muncă al unui asemenea artist nu putea fi decât spațiul dintre masa de scris și bibliotecă, plus platoul de filmare. Pe platou nu ai ce

căuta, dacă nu le ai și pe celelalte două componente. (Alo, câștigătorilor de mari proiecte cinematografice!)

Înclin să cred că Vlad Ioviță acum începe, încet-încet, a se răzbuna. După ce s-a umilit până la dispariție fizică (anul 1983) pentru a lăsa în literatură și cinematografie urme ce abia urmează a fi evaluate la justa lor valoare, acum descoperim că e singurul care își are arhiva, aproape completă, depusă la un muzeu, și chiar la un muzeu care se simte onorat. Da, e singurul scriitor!

Soția Ludmila și fiica Vlada au adus la Muzeul Național de Literatură „M. Kogălniceanu” tot ce era de adus. Inclusiv mapa cu desenele lui Vlad Ioviță. Într-adevăr, a avut nu doar picior pentru balet, nu doar ochi pentru cinematografie, dar și mână pentru desen. Și se vede, inclusiv prin intermediul acestei mape, că mâna, piciorul și ochiul său jubilau cam peste tot. E vorba de plăcerea creației. Și poate că anume în acest context, al detectării creației la turații maxime, am descoperit în mapa

cu desenele lui Vlad Ioviță două desene originale (plus al treilea, fără semnătură) de nimeni altul decât Pablo Picasso. Firește, precum a și afirmat Vasile Malanetchi, directorul general al Muzeului de Literatură din Chișinău, la deschiderea expoziției „Vlad Ioviță – 80 de ani”, autenticitatea desenelor respective nu e decât „o supoziție care îi aparține lui Nicolae Popa”. Fie! Dacă-i supoziție, supoziție să fie, dar să fie autenticată (sau nu!). Vorba e că aceste desene, marca și semnătura Picasso, au fost descoperite în mapa cu desenele lui Vlad Ioviță, nedeschisă de peste treizeci de ani.

Nu cumva și prin aceste desene, pe care personal le cred originale, scriitorul și cineastul Vlad Ioviță a încercat să se răzbune pe cei de după el pentru faptul că nu și-au dat străduința să-l cunoască în toată complexitatea relațiilor sale cu arta de pretutindeni. Firește, e vorba de un subiect aparte. Oricum, vorba lui Mihai Poiată: „Pe Ioviță îl știu toți, dar nimeni nu l-a cunoscut”.

Să-l cunoaștem!

Fântâna ciuruită de gloanțe din Cocieri (2015)

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

ÎN TRE „CANTAFABULE” ȘI „OFRANDA MUZICII”

de MIRCEA V. CIOBANU

Aș putea să încep cronică mea la cartea lui Șerban Foarță, *Texte pentru Phoenix* (Editura Vinea, Editura Integral, 2015), cu o istorie. În 1977, proaspăt revenit din armată, m-am pomenit în compania unor tineri intelectuali care cultivau ceea ce se va numi mai apoi *rezistența prin cultură*. Majoritatea erau studenți de la facultatea de arhitectură a Politehnicii, colegi cu prietenul Arcadie Răileanu, care mă introduse în acest cerc. Între alte schimburi de informații și *mărfuri culturale* (cărți, discuri de vinil, bande magnetice, reviste străine), retina memoriei a reținut – probabil și datorită interesului general al celor prezenți – un adevărat obiect de contrabandă. Cel care a adus-o, un marinar de pe o navă comercială (dintre cele care intrau în porturile străine) era privit cu o invidie nedisimulată.

Avea cu care se lăuda el atunci era un dublu album al Formației Phoenix, intitulat *Cantafabule* (pe plicul discului era ortografiat „Cantofabule”). Era cel mai unitar, cel mai integru album nu numai al phoenixilor, ci și al oricărei formații românești. Pe lângă un rock autentic (și autohton!) de calitate, aveam aici și un demers pur artistic care nu se plia pe niciun model cunoscut (adică, acceptat cumva de autorități).

Trăiam triste vremuri ale unui primitivism textual al egalizării discursurilor artistice... cu nivelul cultural al conducătorilor. Acest *elementarism* mai face și azi victime. Discursul intelectual alternativ era prohibit și putea fi lecturat doar în edițiile samizdatului. În acest sens, aveam în față un soi dacă nu de disidență, atunci de subversiune artistică: *samizdatul sonor*, după cum avea să-l numească Mircea Mihăieș.

Odată ce aceste texte ezoterice nu puteau fi tipărite, ele ajungeau la consumatorul de cultură prin intermediul cântecului. Mai mult: cărțile românești neavând trecere la Chișinăul sovietic, puteam să cred că Șerban Foarță a

scris (împreună cu Andrei Ujică) textele pentru Phoenix ca să ajungă și în Basarabia. Fie prin intermediul acestui disc (o raritate, totuși), fie pe calea undelor sonore, transmise de Radio București sau de Europa liberă.

...Dar aș putea să încep de încă mai departe, de la secretul că poezia e născută de muzică. Ea s-a materializat cumva, s-a profanat, s-a umplut de „sensuri”, ca râiosul de bube. La început însă ea era abstractă, irațională și sublimă. Ca muzica. Artă pură. Fără alte elemente de referință decât ea însăși.

...Aș putea să vin de mai aproape, vorbind deja despre versurile lui Foarță și muzica Phoenixului, cu trimitere la folclor. Cu precizarea că e vorba de folclorul arhaic, de substraturile cele mai vechi. Amintind, în treacăt, că muzica romantică împrumută din folclor stratul de suprafață, armonios, cantabil, ritmic. Împrumută cântecul, de fapt. Muzica modernă vine din folclorul arhaic, de profunzime, obscur și ezoteric... Cu trimitere la Nietzsche și ritualurile dionisiace, am putea spune că ea împrumută dansul, expresie a ritmurilor naturii (nu cântecul).

Dar să nu ne grăbim să-l înscriem pe Foarță ca explorator al folclorului (am citit și încercări linear-naive de a urmări cât de punctual și fidel motivele lui Foarță le reproduc pe cele folclorice – sic!). În primul rând, el nu citează, ci parafrazează. Ia *spiritul*, nu *buchia* creației populare. Parafrazele lui, pe cât sunt de solemne și ceremonioase, pe atât sunt (și) de ludice, ironice, chiar parodice.

Foarță face cu textele folclorice ceea ce postmoderniștii vor face cu textele culte: reciclează ludic & ironic: „Hiare cumiți/ cu ghiare, cu dinți,/ cu coadă de pește,/ cu pieliți la dește,/ cu unghie de țap/ în creștet de cap,/ cu blana ca sfecla,/ cu ochii ca stecla/ cum ochii de vâlc,/ fiare cu tâlc,/ cu duhori suave,/ gadini filosuafe...// (Ave!)” Dacă „gadini filosuafe” încă nu a deschis pentru toți supapa înțele-

gerii ironiei, picurată minimal-dozat și în versurile anterioare, atunci acest „Ave!” final, care apare exact în locul în care descântecul ar trebui să se încheie cu vreo scuiătură de rigoare, limpezește o ironie nu numai subtilă, ci și sublimă.

Urmând construcția cărții (care nu repetă, nici ordinea, dar nici, pur-textual, structura albumului formației Phoenix din 1975) pe trepte, observăm o gradație și o corelare bine gândită. Incantația – solemnă, dar și de o ironie fină (sublimă, cum spuneam) – este în plan funcțional cea mai autentică vrajă – în-cântec (în opoziție cu des-cântecul de ieșire) parolă-cuvânt de acces-link de intrare într-un univers mirific. Tonalitatea este una de blestem, din substratul/ registrul arhaic: „vouă, cinstitelor,/ ție, sperjure:/ lanț al ispitelor/ jur-împrejure...”.

După incantație urmează – deja pe terenul mirobolant-exotic al bestiariului mitic – bijuteria absolută a acestui univers: *Scara scarabeului*. Foarță se resimte deja în titlu, iar textul este un camerton pentru toată cartea/ tot discul: „Crugul scarabeului,/ sacră, scara leului,/ a zeului/ soare!// Ochiul scaraboului,/ gălbenușul oului,/ al noului/ soare!” Mitologie egipteană, alchimie barbiană, incantație pentru alaiul lui Dionisos? Niciuna și toate împreună! Poezie pură.

Capodopera este, totuși, *Vasiliscul și aspida*, piesă cu trimitere la bestiariul tradițional, dar și la Cantemir, desigur. Începutul *cantopoemului* parafrazează, deopotrivă, obscurul filon al folclorului arhaic, maniera cuceritoare a menestrelului, dar și, implicit, stilul lui Ion Barbu, cel din *Riga Cripto*...: „Mă tot rog, îți fac ispită,/ vrednic fabulist,/ zi-mi ceva cu vreo aspidă,/ cu un vasilisc.” Ca să epuizăm cel puțin stratul vizibil al surselor, trebuie să amintim aici și de *Psalmii* biblici, în epigraful poeziei fiind citată *Psaltirea în versuri* a lui Teodor Corbea (editată „pe la 1700”, cum spun izvoarele).

TEXTE
PENTRU
PHOENIX

ȘERBAN
FOARȚĂ

vinea / integral

ȘERBAN
FOARȚĂ

TEXTE
PENTRU PHOENIX

BUCUREȘTI
Editura VINEA
Editura INTEGRAL
2015

Un Foarță autentic (poate cel mai inconfundabil) se desprinde – aici cititorul ar fi dedus singur cine e „autorul anonim” – din *Norocul inorogului* (un titlu-capodoperă). Până a deveni autorul parafrizat de postmoderniștii optzeciști (Ioan Flora dar și alții), Șerban Foarță opera liber – pios, dar fără a fi excesiv de solemn și de strivit de autoritatea prototipului – cu jocurile (sic!) literare ale lui Cantemir.

Punctul culminant al acestei epopei mitice este (trebuia să fie) atins, desigur, în *Zoomahia* (construcția cărții/ albumului, în acest sens, e una de factură clasică, amintind ca model de „Carnavalul animalelor” al lui Camille Saint-Saens)... Dar tocmai textul acestui poem este cenzurat ca unul suspicios și poetul improvizează (la telefon) un fel de înlocuitor temporar: „Aceasta e/ Zoomahia,/ război al fiarelor.// Bellum ferrarum,/ aceasta este./ Bellum ferrarum,/ aceasta este.” Textul din carte este altul, putem presupune, fără garanții, că e tocmai cel care fu-

sese cenzurat. Iar finalul este unul bine regizat muzical. În primul rând el este consonant cu intrarea, dar... perfect asimetric. Un final în cascadă, cu cele trei plus trei, plus trei catrene, intitulate *Pasărea Phoenix*. Un fel de odă renașterii, dar în formă de descântec irațional (toată cartea trimite egal nu numai la folclorul autentic-arhaic, ci și la Barbu, un alt explorator al straturilor obscure – pentru cine nu știe, Șerban Foarță și-a luat doctoratul cu o teză despre Ion Barbu). Un veritabil descântec de ieșire, versiunea de incantație (recte: de *des-cantație*) a lui „ș-am încălecat pe-o șa...”

...Probabil că primul text cu care mă apropiam de muzica lui Foarță era unul evocator, cu trimitere explicită la Ravel, *Valsuri nobile și sentimentale*: „Ai intrat în parcul populat cu sorcovi/ și-ai cetit poeme (trei) de Paul Celan; / palida domniță curățase morcovi / și se colorase ca un porțelan. // Roze de hârtie înfloreau involte, / mult prea desinvolte, -n inodoarea lor;/ albe,-n șorpuri negre, defilau Isolde,/ s(z) ilnic, între Sfântu’ Graal și abator. / Cas(t)nici, mandarinii cultivau smaragde/ și acuarii pentru pești și hippokampi;/ faceri-și-desfaceri, acte-și-contracte,/ coruri-și-decoruri, iambi-și-dithyrambi.// Sorcovii, prin parcuri, scuturau confetti./ Cupidoni contabili socoteau din arc. / Încasau amanții. Aplicau pecetii. / Te lăsau să intri. – Și-ai ieșit din parc”.

Dar acordul muzical suprem al maestrului arabescurilor linguale, al contrapunctării arhaismelor preistorice cu hyper-livrescul cel mai recent (sau încă inexistent!), este, desigur, *Ofranda muzicală*. Liderul barocului (după aventura cu Phoenix, am putea să-i spunem și: liderul BaRock-ului) contemporan Șerban Foarță, citând-parafrazând titlul barochistului absolut din secolul XVII Johann Sebastian Bach, îi aduce sublimul omagiu atât acestui părinte al muzicii polifonice, cât și muzicii în general. Un elogiu deopotrivă solemn și ludic muzicii înalte, un sublim exercițiu poematic, imagistic și asociativ, o invitație implicită la audiții selecte.

Nu mă părește de câtva timp gândul că poetul a scris acea *Ofrandă muzicală* și pentru a nu fi asociat – pe segmentul păcătuirilor cu Euterpe – cu doar aventura Phoenix („Foarță? Știu, textierul lui Phoenix!”), a afișat registrul muzical consonant spiritului său, ambianța muzicală în care locuiește. Dar nu contează dacă legătura cu sferile divine trece prin Ravel, prin jocurile irațional-arhaice ale formației lui Nicu Covaci sau totul se explică în istoria muzicii clasice, topită grațios în *Ofranda*...

Contează că arabescurile și virtuozițiile de jazzman manierat al autorului *Holorimelor* își au rădăcina în arta cea mai abstractă, cea mai liberă și cea mai armonioasă, care este muzica.

BREVIAR

de ION CIOCANU

CULMEA CURIOZITĂȚII, APROAPE (NE)SATISFĂCUTĂ

Am lecturat cu atenție o parte a cărților pentru copii ale scriitoarei Lidia Hlib, efectul lor asupra noastră oscilând de la caz la caz. *Regina nopții*, *Ciocârlia și elfii*, *Poveștile căsutei cu surprize* ne-au prilejuit impresii bune, și credeam că scriitoarea și-a intuit domeniul. Când colo, în 2012, ne trezirăm cu o carte de satiră și umor, *Vai, și Luna se zbârcește!* a aceleiași autoare. De unde, cum, de ce? ne-am întrebat, stăpâniți de o legitimă curiozitate.

Nu sunt de neglijat multe dintre crochiurile axate pe motive erotice, dar acestea nu „împușcă” spontan drept în țintă și eficient sub aspect satirico-umoristic. Chiar dacă îmerechează cu o anumită dibăcie nume și prenume, urmărind efectul hazliu (Romeo Plăcintă, Julieta Bostan) și expediindu-și personajele „pe-un canal italian”, Lidia Hlib cade într-o anumită platitudine în finalul cătreului, când constată olimpiian că „fiecare cântărea în gându-i „înalt”/ Valoarea financiară a celuiilalt”. Totul e corect, pricepem intenția satirico-umoristică, dar... poanta e totuși slabă ori – ca să fim în consens cu titlul cărții – zbârcită.

Riscul platitudinii o pândeste și în continuare pe autoarea bine intenționată, care însă nu mănuieste cu siguranță uneltele dintotdeauna ale satirei și umorului pe linia Cărare, Tarlapan sau Bălci, ca să nu-i deranjăm pe Topârceanu, Pavelescu, Mușatescu etc. Lidia Hlib își exprimă corect, direct, pedagogic onest solidaritatea feminină („De-ncerca violent să mă seducă/ Vrem soț tiran, biet animal,/ Cu un șut eu îl făceam să-ajungă/ Drept în patul conjugal”) și noi, cititorii, ne alegem cu informația vehiculată de scriitoare, nu însă și cu revelația umoristică, prin definiție imprevizibilă și descrețitoare de frunți. Repetăm că Lidia Hlib procedează corect ca soție de treabă și mămică exemplară în cazul „semă-

nătorilor” de copii prin casele altora („Cu plăcere v-ați distrat,/ Pui de om ați semănat, / Să fiți tată ați uitat/ Si ca Iuda i-ați trădat”), Domnia Sa o fi satisfăcând așteptările unui cititor naiv, fără pretenții specifice față de opera satirico-umoristică, dar nu se încadrează genului acesta de literatură principial deosebit ca limbaj, construcție a imaginii și, în fine, ca efect estetic.

Obiecția în cauză rămâne valabilă și cu referire la catrenele axate pe motive politice, abordate în compartimentul *Ecouri de la poalele piramidelor*, inclusiv în crochiurile întemeiate de autoare pe detalii poate judicios alese, ca în *Diagnostic*: „Dacă-i lipsit parlamentul de omenie/ Și poporul infectat de cleptomanie,/ Oneștii rămași fug peste hotare/ Din penitenciarul cel mai mare”. Totul e adevărat, dureros, atitudinea autoarei e îndreptățită, dar opera nu e satirico-umoristică, ci o ritmare/ rimare a unui adevăr la îndemână tuturor.

Întrucâtva aproape de condiția operei satirico-umoristice sunt fabulele din compartimentul omonim. În acestea situația însăși pusă la baza miniaturii *Misionarii*, de exemplu, o determină pe autoare să dezvăluie acțiuni și gesturi ale personajelor tradiționale – pantera, tigrul și un leu – pornite să „educe” alte popoare. Apoi și morală, ca element indispensabil genului și speciei în cauză, o constrânge pe scriitoare să respecte condiția de totdeauna a fabulei. Chiar versificarea pe ici-colo neîndemânatică nu anulează efectul în general pozitiv al unor miniaturi ca *Împărțeala*, *Lupii modernizați*, *Legea junglei*. Ceva mai ingenioasă e scriitoarea în compartimentul *Proză satirică și șarje*, începând cu prima încercare de instantaneu satirico-umoristic – *Canapeaua fermecată*. Bărbatul înfipt veșnic în fața televizorului nu e un subiect prea nou și generator de surprize sub aspectul

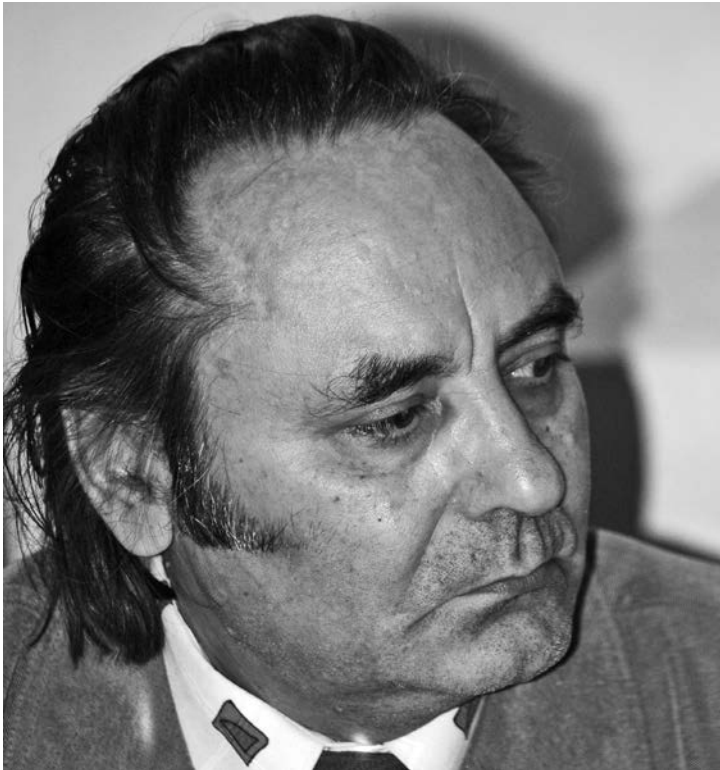
modului de prezentare a personajului, dar Lidia Hlib face aici dovada iscusinței de a înfripa o micronarațiune antrenantă, în orice caz ușor lizibilă și chiar memorabilă.

Originală ni se pare „minipiesa în trei acte și trei tablouri” *Suflete miligramice și OZN-ul*. Atât subiectul fantastic („acțiunea are loc în cabinetul lui Dumnezeu”), cât și dezinvoltura desfășurării lui (cu participarea extraterestrilor, cu vânzarea de „suflete de calitate superioară”...), ne implică în urmărirea activă, chiar captivantă, a textului insolit.

De fapt, și în schițele axate pe subiecte oarecum obișnuite în fabule (tip: *Berbecul și brândușele*) Lidia Hlib reușește să închege parabole cu alegorii generatoare de semnificații umane, plăcute la citit și folositoare în planul educării simțurilor sănătoase ale celor conștienți de acțiunea terapeutică a textelor alegorice. În instantaneul *Dialog monologat*, Lidia Hlib decojește cu îndemănare un biet fluieră-vânt care invidiază ba un pictor, ba un scriitor, ba un... parlamentar, fără ca el însuși să poată realiza ceva cât de cât rezistent și valoros în vreun domeniu.

Instantaneul *Se caută talente... politice* învederează și câteva trăsături satirico-umoristice inedite ale autoarei, evidente în consemnarea numelor ziaristului-narator (Ghiță Anuștiucui), al revistei („CuCul”) și – nu vă mire! – al scriitoarei preferate de narator, care e – țineți-vă bine! – Lidia Hlib.

O particularitate a cărții *Vai, și Luna se zbârcește!* rezidă în exercițiile de pictor ale autoarei, ei aparținându-i toate desenele din interiorul publicației. Astfel, Lidia Hlib se aliniază scriitorilor care își ilustrează propriile cărți: Nicolae Dabija, Iulian Filip, Lidia Ungureanu ș.a., ceea ce nu adaugă nimic semnificativ la valoarea textelor, dar – vorba ceea – nu se ia din drum.

EVOCĂRI

ÎN UMBRA LUI VASILE VASILACHE

de VLAD ZBÂRCIOG

Eram tânăr, eram la început de cale când l-am cunoscut. Pe atunci sediul Uniunii Scriitorilor se afla într-o clădire veche cu două etaje. De jos, din hol, urca la etaj o scară lungă, la jumătatea căreia atârna fotografia lui Maxim Gorki, împreună cu Alexandr Fadeev. Tot la etaj era o sală de conferințe, unde l-am și cunoscut pe Vasile Vasilache. (...) Autorul romanului *Povestea cu cocoșul roșu*, roman pe care-l lecturasem ceva timp în urmă, ne-a adunat în una din pauzele Conferinței republicane a tinerilor scriitori, să ne vadă la față, să ne cunoască. Mi-a plăcut această inițiativă, mai ales că scriitorul, criticat și blamat de autoritățile comuniste (...) încerca să ne sugereze să nu renunțăm în nicio împrejurare la idealurile noastre. Eram tineri, aveam în față viitorul, dar aveam și un regim cu o ideologie antinațională, și Vasile Vasilache, trecut prin mai multe încercări, miza pe spiritul generației noastre, pe intenția noastră de a ne angaja într-un dialog spiritual pentru trezirea conștiinței naționale...

Referitor la proza lui Vasile Vasilache, recunosc, nu i-am acceptat dintr-o dată formula de a scrie. Poate deoarece, la ora apariției romanului *Povestea cu cocoșul roșu*, eram cu toții sau mulți dintre noi obișnuiți cu un fel, depășit, de a percepe literatura... Sosisem din armată în toamna lui 1966 și primul lucru pe care l-am făcut după ce am coborât din avion a fost să merg în librăria din sala de așteptare a aeroportului. Eram avid de lectură în limba mea, despărțirea de vatră fusese destul de lungă și grea și, revenit acasă, unde și aerul mirosea a caise și a struguri, sufletul meu palpită de emoții. Culoarele neobișnuite ale cărților mă îmbiau să le iau în mână, să respir mirosul de vopsea tipografică, să le răsfoiesc... Am ales atunci câteva volume proaspăt apărute: *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă, *Soare în cârjă* de Iacob Burghiu (...), *Tăcerea pădurilor* de Mihail Gh. Cibotaru, *Fereastră deschisă*, avându-l ca autor pe viitorul critic literar Ion Ciocanu, și, desigur, printre multe alte cărți, *Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache. Destinul a făcut astfel ca fiecare dintre acești autori să aibă un anume rol în viața mea,

devenindu-mi prieten de nădejde. Ion Ciocanu, bunăoară, mi-a fost profesor universitar și redactor la prima carte. Cu Iacob Burghiu am lucrat o vreme la săptămânalul „Literatura și arta” (...). Pe Vladimir Beșleagă l-am cunoscut fiind deja redactor la Televiziunea Națională (în 1969, îl invitam să participe la emisiunea „Revista literară televizată” cu un fragment dintr-un roman respins de editură). (...) Cu Mihail Gh. Cibotaru, o fire deosebit de sensibilă și fină, ne leagă niște relații foarte calde, prietenești (...). Iar pe Vasile Vasilache (...) îl situez pe locul cel mai de seamă în cariera mea literară. Este omul care nu m-a „dădăcit”, nu mi-a dirijat pașii, cum au făcut-o cu mult suflet și dragoste alți doi prieteni, Alexandru Cosmescu și Ion Constantin Ciobanu. De la Vasilache am luat, cred, cele mai necesare lecții de literatură, de respect pentru cuvânt, pentru bogăția limbii noastre, pentru „formele străvechi ale vieții rustice, nealterate și intacte” (Vasile Coroban), pentru simplitatea și pitorescul expresiilor neaoșe, pentru multe alte frumoase și indispensabile calități pe care Providența i le-a dăruit cu prisosință.

Scriu aceste rânduri sub imperiul unor sentimente pe care le trăiești de puține ori în viață. Făcând o retrospectivă a atitudinii mele față de scrisul lui Vasile Vasilache, am certitudinea că anume ea, această formă de înțelegere desfășurată în etape sau, mai corect, în straturi, m-a dirijat, mi-a educat într-un fel simțirile, mi-a maturizat concepțiile, gândurile, m-a făcut să privesc lucrurile, fenomenele, oamenii și faptele lor sub altă optică, racordându-mă la un nou spirit, la o nouă structură psihologică. De la Vasilache am învățat, în primul rând, să „rătăcesc în mine”, dar și „printre figurile uriașe ale literaturii naționale și universale”. În al doilea rând, am luat „tremurul permanent al lacrimii pentru cel ce nu a ajuns să înțeleagă condiția de a fi trăitor pe planeta aceea, zisă Terra” (...). Fără această „școală” poate că n-aș fi înțeles prea bine literatura scrisă de Camus, Faulkner, Moravia, Marquez, de atâția alți mari prozatori ai secolului XX. Fără această „școală” poate că nu mi-aș fi scris cărțile. Fără această

„școală” poate că n-aș fi învins drama pe care bunul Dumnezeu mi-a trimis-o într-o izbăvire (...).

De la autorul *Poveștii...* am învățat să prețuiesc timpul, să vorbesc nestințit cu vântul și ierburile, cu păsările și animalele. Aceasta pentru că Vasilache, cu intuiția lui înăscută, inegalabilă, a știut să transpună în limbaj uman gândurile necuvântătoarelor. De la el am deprins și răbdarea unei lecturi mozaicate (...). Tot Vasilache m-a îndemnat să am grijă pentru cuvânt, să fiu atent la sensurile și înțelesurile lui complexe, să cultiv simplitatea și pitorescul expresiei, muzica interioară a frazei...

De la Vasile Vasilache am luat primele lecții de postmodernism... Scria într-o cronică recentă criticul literar Alexandru Burlacu: „Prin tehnica narativă, prin filosofia condiției existențiale *Povestea cu cocoșul roșu* este primul roman postmodern scris în Basarabia”. Și aceasta se întâmpla la 1966, cu aproape douăzeci de ani înaintea încetățenirii postmodernismului în literatura română din Basarabia!

Este adevărat, precum se afirmă, că Vasile Vasilache este un scriitor unic în felul său la noi, că a scris o proză inconfundabilă, că nu s-a implicat în procesul de creare a literaturii de partid. Este un scriitor postmodernist avant *la lettre*. O confirmă formula adoptată în scrierile sale (...), viziunea aci ironică, aci parodică, misterul pe care-l creează prin conjugarea fanteziei, intuiției și structurilor narative.

Născut la țară, viitorul scriitor a cunoscut în profunzime realitatea satului, psihologia omului simplu. A redat aceste realități coborând în straturile cele mai ascunse ale firii, în friderle subconștientului, acolo unde orice individ are ascunse cele mai intime, mai tainice simțiri. Spunea într-un interviu cu Nicolae Leahu (revista *Semn*, nr. 1, 2008): „...eu nu vin din cărți, ci din pătimirile ce mi le-au văzut ochii, ori le-am și trăit...”. A venit deci în literatură, cum sublinia și Ion Constantin Ciobanu, din viață. Știa să creeze atmosferă și să proiecteze universul interior al personajelor în relație cu universul exterior, astfel evidențiind sensul existenței aces-

tora pe pământ. Coboara în mitologie, căutând piatra unghiulară sau filosofală și creând stări afiliate prin semnificațiile lor, cum ar fi starea de mit, sentimentul de așteptare a ceva necunoscut, a ceva ce există dincolo de percepția noastră, adică dincolo de existența terestră. Și aceste stări te urmăresc în toate scrierile lui Vasilache. De aici, probabil, și eticheta de „îmblânzitor al timpului” pe care i-o aplica Mihai Cimpoi încă la momentul apariției volumului de *Scrieri alese*. De multe ori, timpul este sacrificat, acțiunea se desfășoară parcă în afara timpului, scriitorul sugerând ideea, mai mult chiar, stimulând încrederea cititorului că poate avea, chiar și în momentele cele mai dificile, o șansă. Participi, într-un fel, la procesul zămislirii artistice, intri parcă în relația de personaj-timp sau personaj-realitate-mit, în care jocul dintre real și absurd te invită la punerea în lumină a unor idei și semnificații existențiale. Și aici îmi vine în memorie afirmația lui Petru Creția, care scria într-un articol despre opera prozatorului nostru: „Vasile Vasilache ne-a dat ceva greu de uitat. Și ni l-a dat într-o proză de o rară forță expresivă și în curgerea ei lentă, uneori greoaie, cu ezitări, cu precipitări, cu ocolișuri și ascunzișuri”.

Am încercat, prin urmare, să privesc lumea cu ochii prozatorului Vasilache, să pătrund în atmosfera creată de spiritul său, să dau de taina lui, acea taină ascunsă pe care poate nu o cunoaște uneori nici creatorul de valori literare sau artistice. Mă gândeam că numai astfel poți trage punți între tine și propriul eu, între înțelegerea ta și starea de real și mit. Dar această vrajă între real și imaginar comportă în proza lui Vasile Vasilache o filosofie originală, unică în felul ei, o filosofie travestită parcă sau poate introvertită, care conduce, aproape totdeauna, la o sincronizare cu ritualul folcloric, cu simțirea noastră ancestrală. De aici, probabil, acel dat al tainei, despre care aminteam ceva mai devreme, pe care îl intuim, îl sesizăm în spusa lui „neaoșă, uneori folclorico-filosofică, alteori solemnă” (Mihai Cimpoi), de cele mai multe ori însă parabolică, cu alegorii și simboluri „plonjante”, vorba

lui Alexandru Burlacu, în care grotescul, comicul, obscurul se substituie tragicului, motivul lumii răsturnate contopindu-ne cu spectacolul lumii, al lumii ca teatru, în care se schimbă doar actorii, celelalte componente rămânând aceleași... Este o lume identificată cu teatrul, deseori un teatru al absurdului... Mă gândesc acum și la afinitatea lui Vasile Vasilache cu filosofia orientală (Confucius, Lao Zi etc.), scriitorul găsind în aceasta filiații cu dorința dintotdeauna a omului de a se ridica deasupra efemerului. Clipa are, în cazurile acestea, taina ei, care o apropie de eternitate, prozatorul apropiindu-se, la rândul său, de categoriile etice și filosofice fundamentale: Răul și Binele, Viața și Moartea. Vasile Vasilache creează un întreg sistem de simboluri, alegorii, parabole, saturate de lumina muzicii interioare, toate selectate din spectacolul atât de carnavalesc al vieții.

Vorbeam de paralelele ce se fac uneori între scrisul lui Vasilache și Marquez sau Vasilache și alți scriitori de talie universală, cum ar fi Cervantes, Dostoievski, D.R. Popescu ș.a. Ceea ce-l deosebește, cred, în mod evident, de alți mari prozatori este faptul că autorul nostru se apropie, temeinic și constant, de valorile morale și civice ale individului, că își zămislește scrierile purtând o mare dragoste pentru omul simplu, cu problemele lui pe cât de simple, la prima vedere, pe atât de importante. Mai mult, scriitorul își situează eroii între eternele categorii etice și filosofice: Viață și Moarte, ultima fiind nimic altceva decât o încercare de a înțelege mai profund rosturile existențiale...

Acum, când scriitorul a plecat în lumea umbrelor, mă gândesc la experiența-i inedită de viață și literatură pe care a împărtășit-o zi de zi tinerilor confrăți, dar mai ales celor patru copii, doi dintre care sunt scriitori și ei (de altfel, o situație aproape unică în Basarabia, unde nu prea întâlnești dinastii scriitoricești). Mă gândesc și la faptul că, în trecerea noastră de zi cu zi prin această viață, nu ne-am dat seama că am trăit alături de un mare scriitor, apreciat în multe părți ale lumii, acolo unde a fost tradus. Un mare scriitor, contemporan cu noi, pe care l-am văzut

aproape zilnic, ne-am atins de privirea și de sufletul lui și nici prin gând nu ne-a trecut să ne bucurăm de această favoare, pe care ne-a dat-o Dumnezeu. (...)

...În vara lui 2006, după sărbătorirea la Uniunea Scriitorilor a celor 80 de ani de la naștere, m-am dus acasă la maestru (locuia într-o casă la curte pe strada Șciusev), să-i restitui câteva manuscrise împrumutate pentru expoziția jubiliară de la Muzeul Literaturii Române „M. Kogălniceanu”. L-am găsit în curte, îngrijea de cele câteva rânduri de roșii. Ne-am așezat jos, pe pământ, și am discutat despre mai multe lucruri, situații din viața noastră literară. Trebuie să amintesc numaidecât că în această casă se adunau, prin anii '60-'70, mai mulți scriitori, cinești, pictori, mânați de dorința de a comunica, de a vorbi liber și deschis despre tot ce se petrecea în lume. Veneau aici pictorii Mihail Grecu și Glebus Sainciuc, scriitorii Serafim Saka, Andrei Strâmbeanu, Vitalie Tulnic, Grigore Vieru, Anatol Ciocanu, Nicolae Esinencu, Spiridon Vangheli, Vlad Ioviță, Emil Loteanu, Ion Ungureanu, Gheorghe Vodă, Petru Cărare, Iacob Burghiu, Gheorghe Dimitriu, Anatol Codru, Valeriu Gagi... Așa se făcea că în această casă se puneau la cale multe lucruri care nu puteau fi discutate în alte anturaje.

Acum, găsindu-l preocupat de „activități agricole”, la un moment dat, scriitorul, după o pauză nu prea lungă, zise: „Uite, Vlad, astea, cred eu, trebuie să ne fie cele mai de seamă preocupări... și arată spre curpenii de castraveți și roșii. Toate celelalte sunt deșertăciuni... Am luptat o viață întreagă, sperând că vom dobândi odată și odată unirea cu Țara... Ce s-a ales din toată străduința noastră?...” Nu aveam niciun răspuns.

Ne-am despărțit în amurg. Umbrele înserării ieșeau din ascunzișuri, se furișau nevăzut, inundând spațiul curții. Ne-am îmbrățișat, după care maestrul m-a petrecut până la ieșirea în stradă... A fost ultima noastră întâlnire.

* Fragment din primul volum al trilogiei memorialistice *Umbra pașilor pierduți*, pregătită pentru tipar.

FIRUL CU PLUMB

TIMP de NICHITA DANILOV

Iubirea ta există există îmi spun
pe străzi trec Criști disperați
cu trupul înfășurat în ziare:
faceți din apă vin și din sânge
cuie de lemn pentru orbi
Femeile își despletesc părul
verde la geam își rujează
buzele albastre în baie
Păsările zboară și zboară
dinspre duminică spre luni și înapoi
duc clești și ciocane în gheare
poartă în cioc ochelari și peruci
Ziua de miercuri e ca un zar aruncat
și vineri o mână-n mănui
ce împarte cărți de joc pentru voi
Iubirea ta va veni va veni îmi spun
pe șine de tramvai trec Criști disperați
cu trupul scăldat de reclame:
Caută să-și țină echilibrul
unul după altul se prăbușesc în gol
Tramvaiul vopsit într-un galben strident
– culoarea sinucigașilor –
gonește într-un oraș pustiu
în care oamenii atârnă ca niște tablouri
în cuiele rămase-n pereți.

Nu se văd decât mese și scaune
pe care stau animale ciudate
cu patru mâini și patru picioare:
din cupe de aur beau vin
de pe platouri de aur
ciugulesc monezi și smochine
Eu însumi nu sînt decât
un tablou pictat de mine:
atâră pe un perete galben
mișcat de vânt.

FOTOGRAFE |
NICOLAE RĂILEANU

Vasile Vasilache, cu familia (Chișinău, 1976)

PROZATOAREA GERMANĂ SIBYLLE LEWITSCHAROFF (N.1954) A DEBUTAT ÎN 1994, CU VOLUMUL „36 GERECHTE”. ROMANUL „APOSTOLOV”, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER, ESTE O NARAȚIUNE AUTOBIOGRAFICĂ, DISTINSĂ CU PREMIUL TÂRGULUI DE CARTE DE LA LEIPZIG (2009). ÎN 2013, LUI SIBYLLE LEWITSCHAROFF I S-A DECERNAT PREMIUL GEORG BÜCHNER, UNUL DINTRE CELE MAI IMPORTANTE PREMII LITERARE PENTRU SCRITORII DE LIMBĂ GERMANĂ.

Pe drum cu Rumen*

(...) Rumen Apostolov nu-i obișnuit cu noi două, părul lui, din creștetul capului și până-n vârfuri, e în poziție de „Drepti!”. Vorbele mele îl sperie, pe soră-mea o adoră. Auzul îi e excelent, pricepe aproape totdeauna ce spunem, și numai când, intenționat, o dăm în graiul suab mai târăganat, simțul lui detectivistic pentru limbă n-o mai scoate la capăt cu sunetele acelea moi și contrase.

Rumen e Hermes al nostru, duce cu el limbile încolo și-ncoace, șofează și găsește drumul din mers – e unul din acei șoferi bulgari disperați și n-are ochi pentru tot ce-o mierlește pe marginea străzii ce se perindă în zbor. Nervos și devotat nouă, Rumen străbate țara lui disperată, care noaptea e încă mai disperată.

— Știi, îi spun eu soră-mii, nu ne putem plânge. Am avut ce mânca, n-am fost bătute și ni s-au plătit lungi ani de studii, iar în cele din urmă ne-am ales și cu-o moștenire modestă. Ce vrei mai mult.

Sunt scârbită de cuminenția posacă a ceea ce spun, și asta mă face să-mi țin botu' o vreme. Soră-mea oricum tace prea mult, iar Rumen nu îndrăznește să se amestece în vorbă, căci pare să mai urmeze ceva.

Rulăm pe strada bine construită înspre Veliko Tărnovo. Tocmai am lăsat Sofia în urma noastră, în stânga se zăresc niște instalații industriale în paragină, din care se-nalță la cer trâmbe de fum roș-gălbui. Toată această parte stângă a drumului e-nvăluită într-o pâclă roș-gălbuie, ale cărei particule scli-pesc veninos în lumina soarelui. Pute. În fața noastră-i un lung șir de camioane. Rumen Apostolov își reazemă mai bine bustul în scaun și strânge cu hotărâre volanul în mâini: în fața-i stă anevoioasa misiune a depășirii lor, iar pe bancheta din spate – o femeie pe care-o detestă.

Roza vânturilor a urii de tată mai spulberă și câte-o scânteie de iubire de tată, îi strecur eu, aproape neuzit, soră-mii, în timp ce lăsăm în urmă norii de praf roșii ai combinatului metalurgic din Kremikovski, odinioară „un vlăstar al prieteniei bulgaro-sovietice”.

Noi suntem vlăstarele prieteniei germano-bulgare, tot pe-atât de îndoielnică pe cât a fost și cea bulgaro-sovietică. O prietenie alcătuită din minciuni, oțel și tablă, din care n-a rămas cu mult mai mult decât tancurile date la fier vechi și mormanele de cadavre de mult putrezite. Sub o grămăjoară răzleață – ca mort întârziat, nu ca mort în război – a putrezit și tatăl nostru.

(...)

Rumen al nostru șofează cu înfrigurare. Tot mereu mă smulge din gândurile mele. De câte ori face o depășire, te-n-trebi fără să vrei: reușește sau nu reușește? Tocmai a lăsat în urmă un camion cu remorcă, încărcat cu bușteni, la capătul celui mai lung flutură o cârpă roșie. Am mai scăpat o dată!

Rumen ar vrea să ne arate comorile Bulgariei. Soră-mea și cu mine o știm mai bine: asemenea comori nu există decât în creierii bulgarilor. Suntem convinse că Bulgaria e o țară îngrozitoare – ba nu, mai puțin dramatic: una stupidă și rea. Ținuturile ei? Marea, pădurile, munții, luncile? Din partea noastră, n-au decât să aibă farmecul lor ascuns. Noi însă nu suntem ornitologe și nici nu vrem să mergem la vânătoare de urși. Nu dăm doi bani pe râpele pitorești din Rodopi, bătăile de ciocan din văile Rodopilor nu ne emoționează, dangătul clopotelor nu ne invită să mergem la biserică. Pentru noi, câmpurile de trandafiri sunt câmpuri de trandafiri, și nimic mai mult, ele nu fac inimile noastre să bată mai tare. Doar pentru că ne uităm la o suprafață roșu-sângerie nu ne comportăm ca și cum am fi proaspăt îndrăgostite și nici nu simțim un aflux de sânge. Să rămâi

lucid este o artă. Pe care-o practicăm cu o disciplină de fier de cum adulmecăm aerul bulgăresc ori facem primii pași precauți pe pământ bulgăresc.

(...)

Rumen, sărmane Rumen – oare am pomenit despre ceramica bulgară, pe care ne-o arăți cu-atâta încântare? Oare am pomenit deja despre motivul ochiului-de-păun, modelul care se repetă pe toate urcioarele, străchinile, farfuriile, scrumierele, ceșcuțele de cafea, toate cafenii – cândva, mici daruri îndrăgite de RDG-iștii aflați în vilegiatură, azi prețuite mai degrabă de englezi? Nouă farfuriile, ceștile, paharele ne par butucănoase. O ceramică de copii dizgrațios bulbu-cată. Pe lângă faptul că nici nu e recomandabilă ca veselă: albastrul cobalt pe care îl conține răzbate prin glazură și e otrăvitor.

Dar cu țărmul Mării Negre, cum e? Țărmul Mării Negre: pâi, te-ai gândi la murmurul mării, la pescăruși și dune de nisip, la cafețele pe plajă, bărcuțe legănându-se, iahturi ale căror catarge tăcă-ne ușor și, ceva mai departe – dar deja nu mai e Bulgaria –, poate la Ovidiu? Ei, așa! Un țărm obturat de blocuri, ratat, poluat. Marea cenușie – golită de pește. Mâncarea bulgărească? Un terci înecat în ulei rânced. Peștele – pe jumătate scrum și fum, ce mai, o glumă proastă. Arta bulgărească în secolul al XX-lea? Oribilă, și-anume toată, fără deosebire. Arhitectura, exceptând mănăstirile, moscheile sau casele de comerț din secolul al XIX-lea? O crimă!

(...)

Oh, da, știi! În secret o știu mai bine, dar nu mă pot înfrâna. Cuvântul Bulgaria e de ajuns – e un cuvânt ce mă stârnește, provocându-mi un acces de nervi care pe dată îmi mătură și ultima brumă de rațiune. Ura de tată și ura de țară sunt îngemănate și ținute cu îndârjire la foc mic. Tată? Bulgar? Un mecanism cu resort. În privința asta, n-ajută nici cei

câțiva bulgari delicați peste care totuși am dat, și spre care, de cum îi zăream, mă și avântam cu o euforie aproape dementă. Dar contabila puerilă din mine nu-i numără pe asemenea inși printre bulgari. Ei sălășluiesc pe un teritoriu fără popoare, acolo unde sălășluiesc toți cei pe care-i iubesc.

(...)

Suntem sătule de Bulgaria mai înainte încă s-o cunoaștem bine. Trist, dar adevărat, limba bulgară ne pare cea mai oribilă din lume. Așa o limbă molâie, rostogolindu-se greoi înainte, pocnitori labiale ce nu vor să se-aprindă. Niciun tăiș în consonante. Ca să-l enervez pe Rumen, folosesc un tertip: îi laud pe românii învecinați. Ce plăcut sună româna în urechile omului! Cât e de grea de înțeleșuri și desprinsă de cele lumești! Da-da, pentru români s-a dovedit cu folos că natura lor slavă tânjea după limbile romanice. Și ce bine arată românii! Cu-adevărat, uneori arată ca niște romani crescuți înalți. Și ce minunată e literatura lor încărcată de magie neagră! Logic, din moment ce Ovidiu le-a fost musafir; și ce disidenți importanți au avut – nu niște linge-n-cur sovietici ca bulgarii, aproape fără excepție. Puținii care n-au fost, au fost lichidați la cariera de piatră din Loveci ori în lagărul Belene.

De cum aude din gura mea cuvântul România, Rumen se strâmbă de parcă ar avea dureri de dinți. Cred că noapte de noapte mă ucide în vis, o înșfacă pe soră-mea și-și târăște prada îndărătul unei coline bulgare.

(...)

Între timp s-a înserat și strada se golește. Trecem printr-un ținut slab populat. Oare chiar trăiesc oameni aici? ne întrebăm după ce timp de un sfert de ceas am străbătut peisajul deluros fără să zărim nici urmă de așezare. Doar căruțele Țiganilor, trase de măgari sau cai, care din când în când se târăsc anevoie pe marginea drumului, ți-arată că undeva îndărătul dealurilor trebuie să locuiască oameni în cine știe ce așezări încropite claie peste grămadă, cu prăvălii jalnice prinse la repezeală în câteva cuie presupunând că există în general prăvălii îndărătul dealurilor. Nimic din ce ți-ar putea stârni dorul de depărtări, și ar putea revigora basmul cu aventura balcanică. Sărmanele mârțoage, cărora mizeria li se desenează cu trăsături severe prin piele, îi dau înainte mâna-te de bici, cu frunțile împodobite cu ciucuri roșii.

Această amurgire apăsătoare este avanpostul nopții bulgare. Noaptea, munții bulgari dorm ca niște animale mari, negre, și doar pe alocuri, de foarte departe, mai răzbesc luminițe din case putrezite. Trebuind să lupte mai puțin cu camioanele, Rumen se dă alene pe spate în scaun, cu o țigară aprinsă în colțul gurii.

Azi sunt într-o dispoziție mai bună: îmi priește să mă las plimbată cu mașina primprejur. În plus, nu-mi displace să șed pe bancheta din spate, fiindcă prefer să-mi strecur veninul de-acolo. În afară de asta, Rumen ar fi și mai supărat dacă aş sta lângă el. Fiind un șofer prost, ne-ar putea pune serios în pericol (...).

* Fragmente din primul capitol al romanului *Apostolov*, în curs de apariție la Editura Cartier, în traducerea lui Alexandru Al. Șaghinean.